

AD NOTAM

Notářský časopis

Vydává
Notářská komora ČR
v nakladatelství
C. H. Beck

Z obsahu

J. Spáčil, **Relativní neplatnost v občanském zákoníku z roku 1950**

P. Baudyš, **Stará věcná břemena**

M. Peterka, **Poznámka k ověřování listin**

Nejvyšší soud České republiky: **Povaha lhůty k podání žaloby na určení dědického práva a důsledky opožděného podání této žaloby**

V. Kouba, **Komise dohledu Notářské komory České republiky**

strany 25–48

24. dubna 2003

9. ročník

2/2003

C. H. BECK Praha

AD NOTAM

Číslo 2/2003

OBSAH

Články

- J. Spáčil: Relativní neplatnost v občanském zákoníku z roku 1950 25
P. Baudyš: Stará věčná břemena 26

Diskuse

- R. Medunová: Vznik a zánik funkce člena statutárního orgánu obchodní společnosti 30
M. Peterka: Poznámka k ověřování listin 33

Ze zahraničí

- M. Foukal: Seminář na téma Notářské služby a ekonomický rozvoj (Šanghaj, Čína) 34

Soudní rozhodnutí

- Nejvyšší soud České republiky: K dokazování v případě ztracené smlouvy o převodu nemovitosti. Okruh osob vázaných rozhodnutím vydaným v dědickém řízení. 36
Nejvyšší soud České republiky: Povaha lhůty k podání žaloby na určení dědického práva a důsledky opožděného podání této žaloby 37
Nejvyšší soud České republiky: Výklad dohody spoluvlastníků o nájmu spoluvlastnického podílu. K účasti spoluvlastníků na rozhodování o společné věci. 38
Nejvyšší soud České republiky: Zřízení věcného břemene pro oprávněného v rozsahu „jako by byl vlastníkem nemovitosti“ 40
Městský soud v Praze: Datum podpisu závěti, určitost v označení závětních dědiců a obsah závěti porízené podle § 476b ObčZ jako náležitosti platné závěti 41
Městský soud v Praze: Spor o aktiva a pasiva dědictví podle § 175k odst. 3 OSŘ 43
Krajský soud v Hradci Králové: Výše ceny daru pro účely započtení na dědický podíl 45

- Zprávy z notářské komory 46

- Inhalt 48

- Table des matières 48

Mezinárodní konference na téma Historie a perspektiva českého notářství

Ve dnech 18.–19. 5. 2003 v Praze proběhne notářská konference s mezinárodní účastí na téma „Historie a perspektiva českého notářství“, pořádaná při příležitosti 10. jubilea obnovy českého notářství.

Program prvního dne konference zahrnuje přednášky a diskuse k historii českého notářství, konané v Národním domě na Vinohradech; téhož dne se uskuteční i společenský večer. Následujícího dne proběhne v Karolinu slavnostní shromáždění s vystoupením významných osobností. Odpoledne naváže přednáška a diskuse na téma „Vývoj a perspektivy notářství“, konaná ve Španělském sále Pražského hradu. Program bude završen večerním houslovým koncertem J. Svěceného.

Notářské konference se zúčastní nejen stávající prezident UINL, pan Francisco Arias z Mexika, ale i bývalí prezidenti, pánové Gilles Demers z Kanady, André Schwachtgen z Lucemburska a Helmut Fessler z Německa. Dalšími hosty budou prezidenti notářských komor z mnoha zemí světa a členové jejich delegací a zástupci orgánů UINL. Předpokládá se účast ministra spravedlnosti ČR (popř. jeho zástupce), předsedkyně Nejvyššího soudu České republiky JUDr. Ivy Brožové a Veřejného ochránce práv JUDr. Otakara Motejla a představitelů dalších úřadů a institucí. Konferenci dodají významu svoji účastí i představitelé ostatních profesních komor, zejména Dr. Stanislav Balík – předseda České advokátní komory, který se významně podílel na shromáždění historických faktů o notářství na našem území.

Vedoucí redaktor:

JUDr. Svatopluk Procházka

Redaktor:

Mgr. Jakub Adam

Adresa redakce:

Řeznická 17, 110 00 Praha 1,
tel. 225 993 959, 225 993 969
fax 225 993 950

Redakční rada:

JUDr. Petr Bílek
JUDr. Jiřík Fleischer
JUDr. Martin Foukal
JUDr. Ondřej Holub
JUDr. Václav Kouba
Doc. JUDr. Jiří Mikeš
JUDr. Svatopluk Procházka
JUDr. Karel Wawerka

Vydává:

Notářská komora ČR se sídlem Ječná 11, 120 00 Praha 2,
tel. 224 921 258, 224 921 126, tel./fax 224 919 192, 224 919 266,
e-mail: notarkom@mbox.vol.cz, http://www.notarkom.cz,
v nakladatelství C. H. Beck

Časopis vychází šestkrát ročně. Předplatné na rok 2003
Kč 700,-, jednotlivá čísla Kč 120,-.

Objednávky přijímá, administraci a distribuci předplatného a prodej jednotlivých čísel zajišťuje nakladatelství C. H. Beck, Řeznická 17, 110 00 Praha 1.

Přetisk a jakékoliv jiné šíření časopisu nebo jeho jednotlivých součástí lze pouze se souhlasem vydavatele.

Z obsahu každého čísla časopisu je pořizována databáze anotací pro softwarovou aplikaci EPIS - Ekonomickoprávní informační servis, INZAG, k. s., Kostelní 8, 370 04 České Budějovice. Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt č. j. 5082 ze dne 26. ledna 1995.

Distribuci a předplatné pro Slovenskou republiku zabezpečuje Magnet-Press Slovakia s. r. o., Teslova 12, P. O. Box 169, 830 00 Bratislava 3, tel./fax.: 07/44 45 45 59 - předplatné, tel./fax.: 07/44 45 46 28 - administrativní, e-mail: magnet@press.sk

ISSN 1211-0558

MK ČR 7049

Relativní neplatnost v občanském zákoníku z roku 1950

JUDr. Jiří Spáčil*

České soudy často projednávají vlastnické žaloby, které se opírají o tvrzení žalobce (který zpravidla včas neuplatnil restituční nárok nebo jej uplatnil neúspěšně), že spornou věc v 50. letech převedl na žalovaného (zpravidla na stát jako na právního předchůdce žalovaného) v tísní a za nápadně nevýhodných podmínek; smlouva byla tedy neplatná podle § 37 občanského zákoníku č. 141/1950 Sb. (dále „ObčZ z roku 1950“) a vlastnictví tak nepřešlo ani na nabyvatele, ani na jeho právního nástupce. V této souvislosti soudy často zaujímají stanovisko, že právní úkony učiněné v době platnosti zmíněného občanského zákoníku v tísní a za nápadně nevýhodných podmínek byly absolutně neplatné, a proto nevyvolaly žádné právní účinky bez ohledu na to, zda se účastník konající v tísní a za nápadně nevýhodných podmínek této neplatnosti včas dovolal. Vycházejí přitom z toho, že občanský zákoník výslovně relativní neplatnost neupravoval a z jeho textu nelze přímo dovodit, že by druhy neplatnosti nějak rozlišoval; všechny právní úkony, které tento zákon označil za neplatné, byly neplatné absolutně. Tento právní názor, který vede k dalšímu prohlubování nejistoty ve vlastnických vztazích, navzdory již dávno uplynulým lhůtám pro uplatnění restitučních nároků, však není správný. Vzhledem k tomu, že Nejvyšší soud se touto otázkou dosud nemohl zabývat (dovolání proti rozsudkům, kde tato otázka byla řešena a s nimiž se autor této úvahy setkal, byla buď nepřijatelná nebo nebyl uplatněn dovolací důvod, umožňující její řešení), je vhodné upozornit na ni alespoň formou článku.

V odborné literatuře nevznikly pochyby o tom, že občanský zákoník z roku 1950 relativní neplatnost znal. V učebnici občanského práva z roku 1974 se uvádí, že platný občanský zákoník (tj. občanský zákoník z roku 1964 v tehdy platném znění)

„v případech, v nichž jiné předpisy (i občanský zákoník z roku 1950) sankcionují vady úkonů obvykle relativní neplatností, stanoví možnost odstoupení od právního úkonu“.¹

K tomu lze dodat, že podle tehdejší úpravy bylo možno od smlouvy odstoupit pro kvalifikovaný omyl a také v případě úkonů učiněných v tísní za nápadně nevýhodných podmínek (§ 49), a že rozdíly mezi relativní neplatností a právem odstoupit od smlouvy nejsou zásadní. V době platnosti občanského zákoníku z roku 1950 se touto problematikou zabývaly dvě významné publikace – učebnice občanského práva a monografie V. Špačka, věnovaná právním úkonům. Obě vycházejí z toho, že občanský zákoník z roku 1950 zná relativní neplatnost, která se týká

především úkonů učiněných pod vlivem bezprávné výhrůžky, v tísní za nápadně nevýhodných podmínek a úkonů učiněných v kvalifikovaném omylu.

Učebnice občanského práva z roku 1953,² kterou lze považovat za dostatečně autoritativní pramen nejen pro význam, který v té době celostátní učebnice měly, ale i proto, že byla vytvořena pod redakcí V. Knappa, který byl vůdčí osobností při tvorbě občanského zákoníku z roku 1950, o relativní neplatnosti nepochybuje. Podle učebnice jsou důvody relativní neplatnosti lest a bezprávná výhrůžka (§ 33 ObčZ z roku 1950), omyl (§ 35 ObčZ z roku 1950) a tíseň (§ 37 ObčZ z roku 1950). Učebnice uvádí, že relativní neplatnosti se může dovolat jen osoba, postižená důvodem neplatnosti, a prokurátor (to, že se relativní neplatnosti může dovolat i prokurátor, však bylo sporné již před rokem 1989,³ a dnes v zásadě judikatura respektuje, že dovolání se relativní neplatnosti je právní úkon – ten státní zástupce, který vstoupí do řízení za účastníka, činit nemůže). Jestliže se ten, kdo je k tomu oprávněn, relativní neplatnosti nedovolá, je podle učebnice právní úkon platný a působí vznik, změnu či zánik práv a povinností. Učebnice podává uvedené skutečnosti jako nesporné a neobsahuje žádnou argumentaci v jejich prospěch.

Oproti tomu V. Špaček⁴ si uvědomuje, že zákon připouští různý výklad a že jde o složitou otázku. Za nepochybnou považuje relativní neplatnost úkonu, který nebyl učiněn ve formě, na které se účastníci dohodli. Poukazuje na to, že v případě omylu, lsti, bezprávné výhrůžky a tísně lze argumentovat i ve prospěch názoru, že způsobují absolutní neplatnost právního úkonu. Takovým argumentem je to, že zákonodárce neužil formulace, které byly tradičně pro vyjádření relativní neplatnosti užívány, a také systematika zákona, ve kterém tyto případy navazují na případy neplatnosti absolutní. Přesto však

„úmysl zákonodárce stanovit neplatnost absolutní v zákoně samém není jasně a nepochybně vyjádřen“.

Po další argumentaci se dostává k základnímu hledisku pro posuzování toho, zda jde o neplatnost absolutní nebo relativní. Tímto hlediskem je, zda neplatnost je stanovena v obecném zájmu anebo zda chrání především zájmy účastníka právního úkonu. Dalším hlediskem též je, že v případě tísně

* Autor je soudcem Nejvyššího soudu České republiky.

¹ Knapp, V., Luby, Š. a kol., Československé občanské právo. Orbis Praha 1974, svazek I., s. 185.

² Knapp, V. a kol., Učebnice občanského a rodinného práva. Orbis Praha 1953, svazek I., s. 138.

³ Spáčil, J., Základní teoretické otázky relativní neplatnosti v občanském právu. Právník č. 3/1986.

⁴ Špaček, V., Projevy vůle a právní úkony v občanském právu. Orbis Praha 1953, s. 171 a násl.

„nejde tedy o objektivně seznatelný nedostatek náležitosti právního úkonu, nýbrž o hodnocení psychického jevu, pobuřky. Proto není třeba a není ani dost dobře možné (zvýraznil J. S.) přiznávat právo k uplatnění neplatnosti někomu jinému než postiženému účastníkovi“.

V případě omylu upozorňuje na společenský zájem na jistotě v hospodářském styku, který by byl narušen prohlášením úkonů uzavřených v omylu za absolutně neplatné. Uzavírá, že

„v ustanoveních § 33, 35, 37 o.z. jde vesměs o relativní neplatnost“.

Z hlediska obecného a soukromého zájmu pro diferenciaci absolutní a relativní neplatnosti v občanském zákoníku z roku 1950 vycházela i tehdejší judikatura. V R 107/1954 se uvádí:

„Zákon však nechce vnucovat svéprávné osobě oprávnění, jebož tato použít nechce, když tu není náležitý obecný zájem na jeho použití. Toho u dědičských oprávnění není. Neplatnost závěti podle § 551 o. z. není neplatností absolutní, které by musel soud dbát z úřední povinnosti a které by se mohl dovolávat každý, kdo na tom má právní zájem, t. j. na př. i věřitel oprávněného dědice. Zmíněná neplatnost je pouze neplatností relativní, kterou může uplatňovat jen dědic uvedený v § 551 o. z., a to pro svou osobu, po př. jeho zákonný zástupce nebo zmocněnec“.

Judikatura tak dospěla k závěru o relativní neplatnosti závěti v určitých případech na základě obdobných úvah, z jakých vyšel V. Špaček. Stejně je tomu i naopak: argumentace, použitá v R 107/1954, dává za pravdu úvahám V. Špačka o relativní neplatnosti, kterou zákon váže na shora uvedené vady právních úkonů (nedostatek smluvené formy, leš, omyl a tíseň, příp. i bezprávná výhrůžka).

Argumentaci V. Špačka považují za správnou, lze k ní však připojit několik poznámek. Především je nutno souhlasit s tím, že občanský zákoník z roku 1950 relativní neplatnost nevylučuje. Zákon hovoří o neplatnosti, aniž by blíže upřesnil, o jaký druh neplatnosti jde a jaké právní účinky ze stanovení neplatnosti v jednotlivých případech vyplývají. V době přijetí tohoto zákona však právní věda (a lze říci též „právní řeč“) rozeznávala dva druhy neplatnosti – absolutní a relativní. Pokud se obecně hovořilo o neplatnosti, mínily se tím obě její formy. Nebylo důvodu dávat v tomto případě přednost neplatnosti absolutní. Pokud zákon sám jednotlivé druhy neplatnosti neodlišil (což byl jistě nedobrý stav), stalo se toto rozlišení úkolem právní vědy a judikatury. Judikatura pak za základní kritérium považuje, zda neplatnost je stanovena převážně v obecném anebo v soukromém zájmu. Za významnější považují skutečnost, že vady vůle, na které je neplatnost právních úkonů vázána, nejsou zpravidla na první pohled zřejmé, a to ani ostatním účastníkům dotčeného úkonu a už vůbec ne osobám třetím, jejichž právního postavení se mohou týkat. V soukromém právu se uplatňuje zásada právní jistoty, která je konkretizována v zásadách ochrany dobré víry, ochrany práv třetích osob a ochrany nabytých práv.⁵ S těmito zásadami by byl v rozporu neudržitelný stav, kdy by vady vůle, o kterých by zpravidla věděla jen osoba, u které tyto vady nastaly, měly za následek absolutní neplatnost úkonu, působící proti všem, a kterou by postižená osoba mohla uplatnit kdykoliv, tedy (nebereme-li v úvahu vydržení, které z různých důvodů mnohdy ani nepřipadá v úvahu) i po mnoha letech pokojné držby věci nebo práva jinými osobami. Stanovením relativní neplatnosti, kterou je třeba uplatnit v určité lhůtě (zpravidla v obecné tříleté promlčecí lhůtě) je tak osoba touto neplatností postižená nucena uplatnit námitku neplatnosti v rozumné době po reali-

zaci úkonu, a tím se snižuje míra právní nejistoty ostatních. Proto byly v kodexech, platných na našem území, úkony, neplatné z důvodu vad vůle (s výjimkou přímého donucení), postihovány zpravidla relativní neplatností. Také občanský zákoník z roku 1964 původně v případě úkonů učiněných v omylu a v tísi za nápadně nevýhodných podmínek stanovil nejprve možnost odstoupit od smlouvy; toto řešení se blíží relativní neplatnosti.

Lze uzavřít, že prohlášení právních úkonů uzavřených v tísi a za nápadně nevýhodných podmínek, v omylu a pod vlivem bezprávné výhrůžky v době platnosti občanského zákoníku z roku 1950 za relativně neplatné odpovídá základním zásadám občanského práva a principům právního státu; zamezuje sporům, ve kterých je zpochybňováno dlouhodobě držené vlastnické právo a v neposlední řadě též výsledky privatizace. Pokud tyto vady právního úkonu nebyly uplatněny ve tříleté obecné promlčecí lhůtě (§ 86, § 90 ObčZ z roku 1950), může adresát úkonu nebo jeho právní nástupce namítnout promlčení práva vznést námitku relativní neplatnosti. Vlastnictví nabyvatele, příp. jiné důsledky právního úkonu postiženého vadou, která měla za následek jeho relativní neplatnost, pak již nelze zpochybnit. Případné posouzení námitky promlčení pro její rozpor s dobrými mravy (srov. náleze Ústavního soudu ze dne 15. 1. 1997, sp. zn. II. ÚS 309/95) již v zásadě nebude přicházet v úvahu, a to jednak s ohledem na dobu, která uplynula mezi změnou poměrů v roce 1989 a podáním žaloby, jednak proto, že nápravu bylo mezitím možno zjednat podle restitučních předpisů.

Tyto úvahy se zřejmě vztahují i na další případy neplatnosti podle občanského zákoníku z roku 1950. Například podle § 23 zákona č. 265/1949 Sb., o právu rodinném,

„obvyklou správu jmění náležejícího do zákonného společenství majetkového může vykonávat každý z manželů sám; jde-li však o věc, která přesahuje rámec obvyklé správy, potřebuje souhlasu manžela druhého“.

Posuzováno z hlediska uvedeného v citovaném R 107/1954 je neplatnost právního úkonu, který ve vztahu ke společnému majetku při překročení rámce obvyklé správy učinil za platnosti občanského zákoníku z roku 1950 jen jeden z manželů bez souhlasu druhého, relativní, a nebyla-li uplatněna, je na právní úkon třeba pohlížet jako na platný.

⁵ Hurdík, J., Zásady soukromého práva. Masarykova univerzita Brno 1998, s. 113 a násl.

Stará věcná břemena

Mgr. Ing. Petr Baudyš*

I. Exkurs ohledně vzniku evidence nemovitostí

Budeme-li pátrat po osudu starých věcných břemen, nebudeme se vracet do dávné historie. Pro pochopení popisovaného problému plně postačí, nahlédneme-li do důvodové zprávy k zákonu č. 22/1964 Sb., o evidenci nemovitostí. Zde se uvádí:

* Autor je pracovníkem legislativního odboru Českého úřadu zeměměřického a katastrálního.

„Evidence nemovitostí byla vedena ve veřejných knihách (pozemkových knihách a železničních knihách) a v pozemkovém katastru. Obě tyto evidence na sebe vzájemně navazovaly. Postupně však došlo k nesouladu mezi těmito evidencemi navzájem a skutečným stavem. Podstatný rozchod mezi stavem knihovním a skutečným nastal zejména v obcích osídlovaných, dále provedením první pozemkové reformy, novou pozemkovou reformou a hospodářsko-technickými úpravami pozemků pro jednotná zemědělská družstva a státní statky. Všechna tato opatření, která vyvolala značné změny ve vlastnických a užívacích vztazích k pozemkům a změnila jejich hranice, nebyla v převážné části ani v pozemkových knihách ani v pozemkovém katastru provedena. O jak rozsáhlé změny jde, ukazuje skutečnost, že těmito opatřeními bylo dotčeno více než 6 mil. hektarů zemědělských a jiných pozemků. V osídlovaných okresech pozbyly pozemkové knihy v podstatě praktického významu, neboť vlastnické a jiné právní vztahy se zcela změnily. Z toho je patrné, že nebylo ani technicky zvládnutelné ani účelné všechny tyto revoluční změny a stále se měnící vztahy podchybovat v dosavadních evidencích.“

Zde na chvíli přerušíme citaci důvodové zprávy a uvedeme si, že nejen výše uvedené příčiny vedly k naprostému rozchodu obsahu pozemkových knih se skutečností. Další podstatnou příčinou bylo úplné opuštění intabulačního principu středním občanským zákoníkem, který nabyl účinnosti 1. 1. 1951. Od té doby měly všechny zápisy do pozemkové knihy pouze evidenční charakter. Práva zapisovaná do pozemkové knihy vznikala, měnila se a zanikala zásadně zcela nezávisle na tom, zda o vzniku, změně nebo zániku práva byl v pozemkové knize proveden příslušný zápis. Zápis v pozemkové knize tedy již neměl pro vznik, změnu nebo zánik práva žádný význam. Nepořádek a snaha ušetřit za soudní poplatky za zápis vedly k tomu, že v mnoha případech o vzniku, změně nebo zániku práva nebyl v pozemkové knize proveden odpovídající zápis.

Nahlédněme znovu do důvodové zprávy k zákonu o evidenci nemovitostí. Po popisu naprostého rozchodu obsahu pozemkové knihy se skutečností se zde dále uvádí:

„To bylo důvodem, proč bylo zastaveno i udržování souladu pozemkového katastru se skutečností a s pozemkovou knihou a proč se v roce 1956 přistoupilo k vyhotovení nového technického díla, které eviduje údaje o pozemcích podle jejich faktického užívání, bez ohledu na vlastnické vztahy a poskytuje tak pohotově údaje potřebné zvláště pro plánování a řízení zemědělské výroby a nákup zemědělských výrobků. Tímto novým technickým dílem se stala jednotná evidence půdy založená ve smyslu směrnice X. sjezdu KSČ a podle příslušných usnesení vlády. Tuto evidenci je třeba z hlediska ochrany socialistického a osobního vlastnictví a řádné správy národního majetku rozšířit podle usnesení vlády č. 10/1961 a č. 356/1963 o evidenci právních vztahů o nemovitostech a v souvislosti s tím zastavit další vedení pozemkových a železničních knih. Uvedení dosavadních veřejných knih do souladu se skutečným stavem by si totiž vyžádalo neúměrných finančních nákladů a u pozemků sdružených by nebylo ani technicky proveditelné.“

Důvodová zpráva tedy po konstatování žalostného stavu pozemkového katastru a pozemkové knihy vysvětluje, proč je marné se pokusit tyto evidence oživit, a říká, že existující jednotnou evidenci půdy je třeba doplnit o zcela nově založenou evidenci právních vztahů k nemovitostem. O tom, jak bude zcela nová evidence právních vztahů založena, uvádí důvodová zpráva následující:

„Evidence nemovitostí naváže na dosavadní jednotnou evidenci půdy, v které se bude bez přerušení pokračovat a která bude doplněna o evidenci právních vztahů k nemovitostem. Pro evidenci právních vztahů se založí list vlastnictví. Vyznačení všech právních vztahů v nové evidenci nemovitostí nelze provést

jednorázově. Právní vztahy bude totiž nutno zjišťovat ve všech obcích u všech nemovitostí, poněvadž pozemkové knihy neposkytují dostatečný podklad ke spolehlivému zjištění právních vztahů. Z této skutečnosti je třeba vycházet a novou evidenci nemovitostí zakládat postupně. Jiný postup je ekonomicky i technicky vyloučen, neboť nelze jednorázově prozkoumat všechny právní vztahy se zřetelem k velkému rozsahu a finančnímu nákladu těchto prací; proto v zásadách nové právní úpravy evidence nemovitostí, které byly schváleny usnesením vlády ze dne 5. května 1963 č. 356, bylo stanoveno, že evidence nemovitostí bude zakládána ve dvou etapách:

- a) v první etapě, do konce roku 1968, budou evidovány běžné změny právních vztahů a právní vztahy nově vzniklé,
- b) v druhé etapě, od roku 1967, budou postupně zapsány právní vztahy v evidenci nemovitostí ještě nevyznačené.“

V další pasáži se o zakládání evidence právních vztahů uvádí:

„V druhé etapě, od roku 1967, budou muset orgány geodézie za součinnosti státních notářství, národních výborů, orgánů a organizací, občanů a na podkladě dosavadních zápisů ve veřejných knihách a pozemkovém katastru vyšetřit, zda právní vztahy zapsané v dosavadních veřejných knihách odpovídají skutečnosti. Ani v těchto případech orgán geodézie nerozhoduje. Bude věcí občana nebo organizace, aby se domohl svého práva u soudu nebo hospodářské arbitráže a podle pravomocného rozhodnutí soudu nebo hospodářské arbitráže opraví pak orgán geodézie zápis.“

II. Zánik věcných břemen *ex lege*

Necitoval bych tak obsáhle důvodovou zprávu, kdyby nám lépe než cokoli jiného nevysvětlila, že nově založená evidence právních vztahů nebyla pokračováním pozemkové knihy, i když si dnes někteří myslí opak. V době nového zakládání evidence právních vztahů si byli všichni vědomi, že od stavu zapsaného v pozemkové knize došlo k mnohým změnám právních vztahů, které je nutné vyšetřit. To se samozřejmě týkalo i věcných břemen, která, i když byla kdysi zapsána v pozemkové knize, z mnoha možných důvodů zanikla. Jenom namátkou uvedme, že od 1. 1. 1951 do 31. 3. 1964 bylo účinné ustanovení § 186 odst. 1 středního občanského zákoníku, které upravovalo zánik věcných břemen následujícím způsobem:

„Věcné břemeno zaniká, nastanou-li *takové* změny, že věc nemůže již sloužit potřebám oprávněné osoby nebo prospěšnějšímu užívání její nemovitosti. Přechodná nemožnost vykonávat právo nezpůsobí zánik věcného břemena.“

Na trvalost změny přitom zřejmě nesmíme pohlížet z hlediska věčnosti, tedy z představy, že tehdy provedené rozsáhlé změny v pozemkové držbě nemusí být trvalé, ale s pádem tzv. reálného socialismu po r. 1989 může v některých případech dojít k obnovení držby pozemků v obdobné konfiguraci, jaká tu byla před padesáti lety. Myslím, že na trvalost změny musíme pohlížet v tom kontextu, jak na ni bylo pohlíženo v době, kdy uvedené ustanovení středního občanského zákoníku platilo. Proto považovalo-li se tehdy věcné břemeno za zaniklé, nelze zřejmě říci, že po padesáti letech opět bez dalšího obživlo. Pro úplnost si uvedme, že dnešní občanský zákoník účinný od 1. 4. 1964 způsoby zániku věcného břemene původně neupravoval vůbec. Změna nastala až k 1. 4. 1983, kdy nabylo opět účinnosti ustanovení o zániku věcných břemen změnou poměrů. Bylo raženo do § 135c odst. 5 ObčZ a znělo:

„Věcné břemeno zanikne, nastanou-li *takové* trvalé změny, že věc již nemůže sloužit potřebám oprávněné osoby nebo prospěšnějšímu užívání její nemovitosti, popřípadě pozemku, k němuž bylo

zřízeno právo osobního užívání; přechodnou nemožností výkonu práva věcné břemeno nezaniká.“

Toto ustanovení bylo účinné až do 31. 12. 1991. Od 1. 1. 1992 bylo nahrazeno ustanovením § 151p odst. 2 ObčZ, které je účinné až do dnešní doby, a které zní:

„Věcné břemeno zanikne, nastanou-li takové trvalé změny, že věc již nemůže sloužit potřebám oprávněné osoby nebo prospěšnějšímu užívání její nemovitosti; přechodnou nemožností výkonu práva věcné břemeno nezaniká.“

Vidíme tedy, že po většinu času od 1. 1. 1951 až dosud zanikala věcná břemena v důsledku určitého charakteru trvalých změn. Aniž bychom si činili nárok na úplnost výčtu těchto změn, jistě takovými změnami byly hospodářsko-technické úpravy pozemků a slučování pozemků do větších půdních celků.

Zánik věcných břemen z uvedeného důvodu byl poměrně velmi rozsáhlý. Docházelo k němu přímo na základě zákona a nevyhotovovala se o něm žádná listina. Zánik věcného břemene uvedeným způsobem se zpravidla neprojevil odpovídajícím výmazem věcného břemene z pozemkové knihy. O tom si každý může udělat úsudek již z obsahu výše citované důvodové zprávy, která stručně uvádí, do jakého rozporu se skutečností byly zápisy v pozemkové knize dovedeny.

Kromě trvalé změny poměrů upravoval další typický způsob zániku věcného břemene hospodářský zákoník. Ten byl účinný od 1. 7. 1964. Jeho ustanovení § 396 uvádělo:

„Dnem nabytí majetku do státního socialistického vlastnictví zanikají zástavní práva a věcná břemena na tomto majetku.“

Od poloviny roku 1988 potom došlo k drobné změně, kdy namísto nabytí majetku do státního socialistického vlastnictví postačilo k zániku věcného břemene nabytí majetku do celospolečenského vlastnictví.

Vedle těchto velmi typických způsobů zániku věcných břemen samozřejmě byly i další způsoby, kterými věcné břemeno zanikalo. V tehdejší době nebyly ovšem další způsoby zániku věcných břemen tak masově rozšířeny.

III. Přebírání zápisů starých věcných břemen

1. Evidence nemovitostí

Jak již bylo uvedeno, nebyla evidence právních vztahů v bývalé evidenci nemovitostí pokračováním evidence těchto vztahů v pozemkové knize. Byla zakládána zcela nově, a to s vědomím, že zápisy v pozemkové knize může být vzhledem k nastalým rozsáhlým změnám využito pouze jako jednoho z výchozích podkladů. Vědomí toho, že mnohá v pozemkové knize zapsaná věcná břemena zanikla některým z výše uvedených způsobů, vedlo k tomu, že se z pozemkové knihy mechanicky do evidence nemovitostí nepřebíraly ani zápisy o věcných břemenech. Při zápisu věcných břemen se mělo vždy vyšetřit, zda konkrétní věcné břemeno nezaniklo, a do evidence nemovitostí zapsáno být nemá, nebo zda je naopak věcné břemeno stále aktuální, a má se do evidence nemovitostí převzít. Přitom střediska geodézie spolupracovala zejména s pracovníky místních národních výborů a s pracovníky státních notářství. V případě, kdy se posuzovalo, zda věcné břemeno trvá a má být převzato, nebo zda zaniklo a převzato být nemá, se vždy vycházelo i z vyjádření dotčených občanů a organizací a z jimi předložených dokladů. V souladu s výsledky takového šetření mnohdy došlo k tomu, že věcné břemeno, zapsané dříve

v pozemkové knize, nebylo do evidence nemovitostí převzato.

Od nového založení evidence právních vztahů v bývalé evidenci nemovitostí se v takovém případě u dotčené nemovitosti zápis o věcném břemenu, zapsaném dříve do pozemkové knihy, neobjevoval. Pokud se někdo domníval, že trvá věcné břemeno, o němž bylo vyšetřeno, že zaniklo a zápis o něm se nemá převzít do bývalé evidence nemovitostí, musel požádat soud, aby na základě určovací žaloby určil, že věcné břemeno trvá. Jedině v takovém případě došlo k jeho dodatečnému zápisu do evidence nemovitostí. Tak byly děděny nebo převáděny nemovitosti, které podle zápisů v evidenci nemovitostí nebyly zatíženy věcným břemenem, a to až do konce roku 1992, kdy byla evidence nemovitostí zrušena a nahrazena dnešním katastrem nemovitostí.

2. Katastr nemovitostí

Na rozdíl od evidence nemovitostí, která zápisy z pozemkové knihy nepřevzala, ale byla založena zcela nově, katastr nemovitostí plně převzal zápisy bývalé evidence nemovitostí. Je to uvedeno v § 29 odst. 1 KatZ, který zní:

„Od účinnosti tohoto zákona se operát evidence nemovitostí považuje za katastrální operát.“

Toto ustanovení bylo podpořeno i ustanovením § 16 odst. 1 ZáprNe následujícího znění:

„Zápisy právních vztahů v evidenci nemovitostí provedené podle dosavadních předpisů prokazují pravdivost skutečností v nich uvedených, pokud není prokázán jejich opak.“

Zřízením katastru nemovitostí se tedy dosavadní operát evidence nemovitostí nikterak nezměnil, pouze začal být veden podle nových předpisů, a to podle zákona č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon), a podle zákona č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem.

Stará věcná břemena, o nichž při zakládání evidence právních vztahů bylo vyšetřeno, že zanikla a nemají být z bývalé evidence nemovitostí převzata, tedy nebyla zapsána ani v katastru nemovitostí. Občas se ovšem přihodí, že si někdo opatří výpis z pozemkové knihy, na kterém je bývalé věcné břemeno zapsáno. Takový výpis potom doručí katastrálnímu úřadu jako listinu potvrzující nebo osvědčující právní vztahy k zápisu věcného břemene záznamem podle § 7 ZáprNe. Je smutnou skutečností, že katastrální úřad navrhovateli někdy vyhoví a věcné břemeno, o němž bylo kdysi vyšetřeno, že zaniklo, záznamem do katastru nemovitostí запиše. Pomíjí přitom, že výpis z bývalé pozemkové knihy neprokazuje dnešní existenci věcného břemene. Prokazuje pouze to, že takové věcné břemeno existovalo před více než padesáti lety.

Další postup, jakým se zápis starého věcného břemene z pozemkové knihy může v dnešní době v katastru nemovitostí znovu objevit, je postup podle ustanovení § 8 KatZ o opravě chyby v katastrálním operátu. V takovém případě je spatřována chyba v tom, že se věcné břemeno nepřevzalo z pozemkové knihy, a přehlíží se přitom, že evidence nemovitostí automaticky zápisy z pozemkové knihy nepřejímala, ale vyšetřovala i změny, které nastaly od posledního zápisu v pozemkové knize.

Uvedené postupy podle mého názoru nejsou na místě. Nelze popřít ani děs vlastníků věcným břemenem nově

zatížených nemovitostí, kteří dosud neměli o existenci věcného břemene, zapsaného kdysi v pozemkové knize, ani potuchy. Nedávno tímto způsobem například jeden katastrální úřad zapsal do katastru věcné břemeno práva hnát koně přes sousedův pozemek do blízkého rybníka za účelem jejich plavení. Vzhledem k tomu, že vlastník panujícího pozemku žádné koně nemá a rybník, ve kterém se mají plavit koně, již dávno neexistuje, se nelze ubránit dojmu, že žádost o zápis takového věcného břemene nemá jiný než šikanózní účel. Prodejnost pozemku, na kterém vážne věcné břemeno, byť dávno postrádající svůj smysl, se totiž snižuje, a pokud o takový pozemek kupec vůbec projeví zájem, tak pouze za patřičně sníženou cenu. To může hrát v mezilidských vztazích významnou roli.

Pokud se někdo domnívá, že věcné břemeno, které bylo zapsáno kdysi v pozemkové knize, nadále trvá a má být nově zapsáno v dnešním katastru nemovitostí, má podle mého názoru pouze dvě možnosti: Buďto předloží katastrálnímu úřadu souhlasné prohlášení, v němž trvání věcného břemene potvrdí jak vlastník panující, tak vlastník služebné nemovitosti. Není-li o tom mezi oběma vlastníky shoda, lze trvání věcného břemene podle mého názoru doložit pouze rozhodnutím soudu, vydaným na základě určovací žaloby.

V případě žalob na určení, zda tu věcné břemeno je či není, je třeba brát v úvahu vedle možných způsobů zániku věcného břemene i ustanovení § 109 ObčZ, které zní:

„Právo odpovídající věcnému břemenu se promlčí, není-li po dobu deseti let vykonáváno.“

U věcných břemen, která nebyla převzata do evidence nemovitostí z pozemkové knihy, je tedy nanejvýš pravděpodobné, že došlo přinejmenším k jejich promlčení. Je sice známo, že na rozdíl od osvědčené právní úpravy v obecném zákoníku občanském dnes promlčením věcné břemeno nezániká, ale pouze se oslabuje. Oslabení věcného břemene spočívá v tom, že v případě soudního sporu by měl soud k námítkce účastníka sporu přihlídnout k promlčení a promlčené právo nepřiznat.

Pokud by soud v řízení o žalobě určovací nepřiznal promlčené věcné břemeno, jak mu to ostatně ukládá zákon, mohl by jeho rozsudek řešit zápisy v katastru nejen u věcných břemen, která do evidence nemovitostí z pozemkové knihy převzata nebyla. V dnešním katastru je i značné množství zapsaných věcných břemen, která z opatrnosti do bývalé evidence nemovitostí převzata byla, ale fakticky je dlouhá léta nikdo nevykonává. Jejich zánik, nebo alespoň promlčení, je tak velice pravděpodobné. Na zánik nebo promlčení věcného břemene ovšem nelze usuzovat pouze podle stáří věcného břemene. Věcná břemena vzniklá před více než sto lety mohou být v dnešní době funkční, naproti tomu může zaniknout nebo se promlčet věcné břemeno vzniklé v době nikoli dávno minulé. Každý případ proto musí být posouzen individuálně. K tomu je určeno právě nalézací soudní řízení o žalobě určovací. Je třeba připustit, že někteří právníci zastávají názor, že promlčená věcná břemena nelze z katastru vymazat, protože nezánikla, ale trvají nadále. Domnívají se, že by měla být v katastru trvale zapsána, avšak vzhledem k jejich promlčení by oprávněný z věcného břemene nemohl proti vůli vlastníka zatížené nemovitosti věcné břemeno fakticky vykonávat. Přiznám se, že mně osobně takové řešení připadá ne-

smyslné až absurdní. Existence věcných břemen, která nelze vykonávat, ale mají být zapsána trvale v katastru, vede pouze k faktickému znehodnocení takové nemovitosti, neboť zápis věcného břemene, které nelze vykonávat, snižuje výrazně tržní cenu zatížené nemovitosti, aniž by k tomu byl reálný praktický důvod.

IV. Chybné zápisy starých věcných břemen

Vedle věcných břemen z pozemkové knihy převzatých a nepřevzatých existuje ještě jedna skupina věcných břemen, která by ovšem při bezchybném postupu existovat neměla. Jedná se o reálná věcná břemena, u nichž byl zápis věcného břemene při zakládání evidence právních vztahů proveden buď pouze u nemovitosti panující, nebo pouze u nemovitosti služebné. Takový stav, kdy zapsanému oprávnění z věcného břemene neodpovídá zapsaná povinnost vyplývající z věcného břemene, je fakticky nemožný. K takto polovičatému zápisu došlo kdysi typicky následujícím postupem. V první etapě zakládání evidence právních vztahů v bývalé evidenci nemovitostí se zakládaly listy vlastnictví pouze pro ty nemovitosti, u nichž docházelo ke změně právního vztahu. Typicky se tak stávalo například při děděním. List vlastnictví zakládalo v takovém případě středisko geodézie pouze pro nemovitost, která byla děděna. Vztahovalo-li se k děděné nemovitosti reálné věcné břemeno, byl list vlastnictví při zápisu dědictví v první etapě zakládání evidence právních vztahů založen pouze pro nemovitost panující, aniž by byl zároveň založen pro nemovitost služebnou. Státní notářství, které dědictví projednávalo, se mělo v rozhodnutí o dědictví vyjádřit také k otázce, zda se má převzít z pozemkové knihy věcné břemeno, týkající se děděné nemovitosti. Státní notář při řešení této otázky obvykle z praktických důvodů neprováděl šetření na místě, aby zjistil, zda nedošlo k takové změně poměrů, která by přivodila zánik věcného břemene na základě zákona. Vycházel zpravidla pouze z listinných důkazů, a pokud neměl k dispozici listinu, která by prokazovala zánik věcného břemene, uvedl v dědickém rozhodnutí, že věcné břemeno se má z pozemkové knihy převzít. Na tomto základě bylo potom zapsáno do evidence nemovitostí oprávnění z věcného břemene na list vlastnictví k panující zděděné nemovitosti. U nemovitosti služebné žádný vlastnický pohyb nebyl. Proto se pro tuto nemovitost v první etapě zakládání evidence právních vztahů list vlastnictví nezaložil a nebyla na něj proto zapsána ani povinnost vyplývající z věcného břemene.

Při druhé etapě zakládání evidence právních vztahů se naopak nevycházelo při přebírání věcných břemen pouze z listinných důkazů, ale šetřilo se ve spolupráci s národním výborem, dotčenými organizacemi a občany, zda věcné břemeno trvá. Pokud bylo vyšetřeno, že zaniklo, z pozemkové knihy se nepřevzalo. Tak se nepřevzal ani zápis povinnosti vyplývající z věcného břemene při zakládání listu vlastnictví pro služebnou nemovitost. Přehlédl se přitom, že u nemovitosti panující je věcné břemeno, o němž se v druhé etapě vyšetřilo, že zaniklo, zapsáno již z první etapy. Tento rozpor mezi zápisem na dvou listech vlastnictví nevyšel tehdy najevo a nikdo ho neřešil.

Pokud takový rozpor vyjde najevo v dnešní době, nabízí se několik možných řešení. Nejsnadnějším řešením je zřejmě souhlasné prohlášení vlastníků polovičatě za-

psaného věcného břemene o tom, zda věcné břemeno dosud trvá nebo zda zaniklo. Zápis v katastru se potom uvede do souladu se stavem, který vlastníci dotčených pozemků shodně uznávají. Nedojde-li mezi vlastníky dotčených pozemků ke shodě, je zde jistě namístě podání určovací žaloby k soudu. Soud potom na základě žaloby určí, zda tu věcné břemeno je či není a zápis v katastru se následně uvede do souladu s rozhodnutím soudu. Nedočkají ovšem vyloučit ani další možnost, a to řešení otázky existence polovičatě zapsaného věcného břemene v řízení o opravě chyby podle § 8 KatZ. Přiznávám ovšem, že mi tento způsob řešení problematického věcného břemene připadá jako nejméně vhodný.

Diskuse

Vznik a zánik funkce člena statutárního orgánu obchodní společnosti

Renata Medunová*

I. Základní pojmy a pravidla dle zákonných ustanovení

Statutární orgán je orgán, jímž právnická osoba, tedy i obchodní společnost, jedná. Jak vyplývá z § 13 odst. 1 obchodního zákoníku (dále „ObchZ“), je od statutárního orgánu nutno odlišovat zástupce právnické osoby.

Podmínky vzniku a zániku funkce statutárního orgánu se u jednotlivých obchodních společností liší, společné principy však shrnuje obecné ustanovení § 66 ObchZ. Toto ustanovení upravuje možnost odstoupení z funkce statutárního orgánu, den konce výkonu funkce, vztah mezi společností a osobou, která je statutárním orgánem nebo jeho členem, usnášeníschopnost, formu písemných úkonů, které jsou tímto orgánem činěny, a jiné.

Statutárním orgánem *veřejné obchodní společnosti* jsou všichni společníci. Společenská smlouva však může stanovit, že statutárním orgánem jsou pouze někteří společníci nebo jeden společník.

Statutárním orgánem *komanditní společnosti* jsou komplementáři.

Statutárním orgánem *společnosti s ručením omezeným* je jeden nebo více jednatelů. Jednatele jmenuje valná hromada z řad společníků nebo jiných fyzických osob. Délka funkčního období není pro jednatele zákonem stanovena, nic však nebrání tomu, aby byla stanovena smluvně ve společenské smlouvě nebo zakladatelské listině.

Představenstvo je statutárním orgánem *akciové společnosti*. Jde o tzv. statutární orgán kolektivní, člen představenstva je tedy členem statutárního orgánu.¹ Členy představenstva volí a odvolává valná hromada. Stanovy mohou určit, že členy představenstva volí a odvolává dozorčí rada způsobem v nich uvedeným. Funkční období jednotlivých členů představenstva určují stanovy a nesmí přesáhnout pět let. Neurčí-li stanovy funkční období člena představenstva, činí jeho funkční období pět let.

II. Vznik funkce statutárního orgánu vs. zápis do obchodního rejstříku

Shora uvedené lze shrnout tak, že statutární orgány (resp. jejich členové) jsou do své funkce jmenovány či voleny, popř. je funkce statutárního orgánu nerozlučně spjata s postavením společníka ve společnosti (u veřejné obchodní společnosti nebo komanditní společnosti).

Ustanovení § 28 ObchZ ukládá obchodním společnostem po novele, provedené zákonem č. 370/2000 Sb., mimo jiné povinnost zapisovat do obchodního rejstříku též den vzniku, popř. zániku funkce osob, které jsou statutárními orgány resp. členy statutárních orgánů, a dále členy dozorčí rady u akciové společnosti a společnosti s ručením omezeným, je-li u ní dozorčí rada zřízena. Přechodnými a závěrečnými ustanoveními zmíněné novely byla tato povinnost – v rámci povinnosti uvést všechny údaje zapisované do obchodního rejstříku v soulad se zákonem – uložena rovněž všem již zapsaným společnostem. („Podle čl. VIII bod 3 zák. č. 370/2000 Sb. bylo nutno podat návrh na doplnění příslušného zápisu do obchodního rejstříku do 1. 1. 2002.“²).

Skutečnost, že den vzniku funkce statutárního orgánu musí být zapsán v obchodním rejstříku, je tedy nesporná. Lze si však klást otázku, zda jsou účinky tohoto zápisu deklaratorní či konstitutivní, jinak řečeno, zda funkce vzniká přímo volbou resp. jmenováním statutárního orgánu (popř. změnou společníka apod.), či až samotným zápisem do obchodního rejstříku. A dále, zda mohou právní účinky vůči určitým osobám nastat nezávisle na tomto zápisu (a následném zveřejnění v obchodním rejstříku), či nikoli.³

Zápis vzniku funkce statutárního orgánu obchodní společnosti do obchodního rejstříku má účinky deklaratorní. Jedním z faktů, které vedou k tomuto závěru, je, že o konstitutivním účinku takového zápisu zákon nehovoří. Pro vysvětlení: „*Ve kterých případech mají zápisy do obchodního rejstříku účinky konstitutivní a ve kterých pouze účinky deklaratorní, lze vyvodit pouze z dílce jednotlivých ustanovení. Konstitutivní účinky mají pouze ty zápisy, o nichž to výslovně stanoví právní norma. Ostatní zápisy mají pouze účinky deklaratorní.*“⁴

Neřímo může být deklaratornost předmětného zápisu též odvozena např. z ustanovení § 27 odst. 7 ObchZ, které řeší případ, kdy rejstříkový soud zamítne návrh na povolení zápisu osoby, která je oprávněna právnickou osobu zavazovat jako její orgán nebo člen orgánu, do obchodního rejstříku. Tehdy se volba či jmenování takové osoby považují od počátku za neplatné, ovšem práva třetích osob nabytá v dobré víře tím nejsou dotčena. Z toho vyplývá, že výkon práv a povinností na základě jmenování či volby osoby, která je oprávněna právnickou osobu zavazovat jako její orgán nebo člen orgánu, má určité

* Autorka je studentkou Právnické fakulty Západočeské univerzity v Plzni.

¹ V teorii je však sporné, zda může mít jedna právnická osoba více statutárních orgánů nebo vždy jen jeden statutární orgán (např. společnost s ručením omezeným, má-li více jednatelů) – viz *Dědič, J.*, Obchodní zákoník. Komentář, díl I., Polygon, Praha 2002, str. 93–94.

² Viz dílo cit. v pozn. 1, díl I., str. 185.

³ K tomu viz *Štenglová, J., Plíva, S., Tomsa, M. a kolektiv*, Obchodní zákoník. Komentář, 7. vydání 2002, C.H. Beck, str. 68–69.

⁴ Viz dílo cit. v pozn. 3, str. 69.

právní účinky vůči třetím osobám bez ohledu na to, zda tato osoba bude, společně s datem vzniku její funkce, zapsána do obchodního rejstříku či nikoli.⁵

Pro úplnost je vhodné upozornit na situaci při založení a vzniku obchodní společnosti, která by ve vztahu k výše uvedenému mohla působit do jisté míry matoucím dojmem. Obchodní společnost při svém založení samozřejmě zřizuje (volbou apod.) statutární orgán. Vznik této společnosti (a tedy i vznik jejího statutárního orgánu) je však podmíněn – konstitutivním – zápisem do obchodního rejstříku. Tato odlišnost je všem logická: v tomto případě jde primárně o zápis společnosti, tedy všech zákonom stanovených údajů o ní (včetně dne vzniku funkce statutárního orgánu) do obchodního rejstříku. Tento den samozřejmě nemůže předcházet dni vzniku společnosti a je s ním totožný.

III. Zánik funkce statutárního orgánu

K zániku funkce statutárního orgánu obchodní společnosti lze uvést tolik, co ke vzniku této funkce. Základní odlišností je logicky tedy snad jen skutečnost, že funkce statutárního orgánu (jeho člena) končí jeho smrtí resp. zánikem, odstoupením z funkce po projednání příslušným orgánem, odvoláním z funkce, případně uplynutím stanoveného funkčního období. Ve veřejné obchodní společnosti a komanditní společnosti je trvání funkce statutárního orgánu opět nerozlučně spjato s postavením společníka resp. komplementáře. Při zápisu dne zániku funkce statutárního orgánu však platí principy naprosto totožné jako při zápisu dne vzniku této funkce.

IV. Právní praxe zápisu vzniku a zániku funkce do obchodního rejstříku

1. Vymezení problému

Mohlo by se zdát, že zákon – alespoň v rámci problematiky dne vzniku a zániku funkce statutárního orgánu obchodní společnosti a jeho zápisu do obchodního rejstříku – neponechal žádnou mezeru nevyplněnou, že stanoví vše jasně a určitě a že při jeho správné aplikaci tudíž nemůže vzniknout sebemenší problém. Avšak právě až uvedením zákona do praxe a jeho užíváním účastníky právních vztahů se často odhalí spletitost těchto vztahů. Současně též vyplývá na povrch skutečnost, že obsah takových vztahů je daleko širší, než jak ho zákon vůbec může pojmut. A tak vzniká spor. Z tohoto pohledu bylo záměrem předchozího shrnutí vytvoření základny, z níž bude možno čerpat pro následující diskusi, a vytknoutí toho, co zákon jednoznačně stanoví, neboť se chystám diskutovat o tom, co přímo neupravuje.

Problém při zápisu dne vzniku a zániku funkce statutárního orgánu obchodní společnosti totiž vzniká, je-li pro tento orgán stanoveno funkční období (ať již smluvně či zákonem) a konkrétní osoba (tedy statutární orgán či jeho člen) i po skončení tohoto funkčního období ve své funkci (samozřejmě díky opakované volbě či opakovanému jmenování⁶) setrvává. V praxi jde tedy o to, zda – je-li určitý statutární orgán v důsledku uplynutí lhůty trvání jeho funkce odvolán a v tentýž den, někdy i v tutéž minutu do téže funkce zvolen resp. jmenován opětovně – je

a) nutné a účelné podat návrh na zápis zániku funkce statutárního orgánu – osoby „A“ – ke dni „y“ a současně na zápis vzniku funkce statutárního orgánu – téže osoby „A“ – k témuž dni „y“, nebo

b) možné a účelné ponechat v takovém případě zápis v obchodním rejstříku (v konkrétní kolonce „den vzniku funkce statutárního orgánu“) nezměněn.

V rámci již zmiňované povinnosti doplnit u zapsaných společností mj. den vzniku funkce jejich statutárních orgánů, stanovené novelou obchodního zákoníku č. 370/2000 Sb., tento problém nabírá širších rozměrů. Není zde na místě řešit, jak je možné, že k takovému „doplňování“ ještě v současné době vůbec dochází, když samotná povinnost měla být splněna do 1. 1. 2002, ale je na místě řešit, co má vlastně konkrétní návrhvatel v konkrétním případě doplnit, jestliže jeho statutární orgán setrvává ve funkci delší dobu, než činí samotné (zákonné, smluvní) funkční období, neboť byl před koncem funkčního období zvolen opětovně. Tentokrát jde o to, zda je

a) nutné a účelné podat návrh na zápis vzniku funkce statutárního orgánu – osoby „A“ – ke dni „x“, zápis zániku funkce statutárního orgánu – téže osoby „A“ – ke dni „x+z“⁷ a současně na zápis vzniku funkce statutárního orgánu – téže osoby „A“ – k témuž dni „x+z“ (apod.), nebo

b) možné a účelné podat návrh na zápis vzniku funkce statutárního orgánu – osoby „A“ – ke dni „x“, nebo

c) možné a účelné podat návrh na zápis vzniku funkce statutárního orgánu – osoby „A“ – ke dni „x+z“, tedy ke dni poslední volby či jmenování statutárního orgánu právnické osoby (např. v řetězci několika opakovaných zvolení).

A tak docházím k paradoxu. Přestože jsem pečlivě teoreticky shrnula, co je dnem vzniku a zániku funkce, dokonce i s ohledem na deklaratorní a konstitutivní účinky jeho zápisu do obchodního rejstříku, a to zejména proto, abych v žádném koutě nezůstala zaskočena, zaskočena zůstávám. Stačí taková banalita, jako je opětovná volba statutárního orgánu, a najednou nelze jednoznačně říci, který den je vlastně dnem vzniku jeho funkce, resp. který den má být jako den vzniku funkce statutárního orgánu zapsán do obchodního rejstříku.⁸

2. Pro a proti

Nestanoví-li zákon konkrétní řešení určité otázky, je možné jej vyhledávat pomocí výkladu ustanovení, které se ho týkají, případně pomocí obecných zásad tak, jak to připouští sám obchodní zákoník v § 1 odst. 2. V rámci shora uvedeného problému bude tedy vhodné pátrat po tom, co je vlastně účelem ustanovení § 28 ObchZ, zejména co je smyslem povinnosti zavedené novelou obchodního zákoníku číslo 370/2000 Sb., tj. povinnosti za-

⁵ Obsírněji k tomu viz dílo cit. v pozn. 1, díl I., str. 156–158, a taktéž dílo cit. v pozn. 3, str. 68.

⁶ Tyto možnosti zákon v žádném ze svých ustanovení nevylučuje.

⁷ „x+z“ představuje pro úplnost datum, kdy byl konkrétní statutární orgán v důsledku uplynutí lhůty trvání jeho funkce odvolán, přičemž v tentýž den do téže funkce zvolen resp. jmenován opětovně.

⁸ Vše, co bylo doposud řečeno, a i to, co bude řečeno dále, lze při zohlednění odlišných zákonných ustanovení analogicky použít např. i na zápis vzniku funkce člena dozorčí rady. Myslím tím tedy, že i při zápisu vzniku či zániku funkce člena dozorčí rady můžeme narazit na tentýž problém.

pisovat do obchodního rejstříku den vzniku a zániku funkce statutárního orgánu.

S ohledem na odpovědnost, kterou statutární orgán nese,⁹ musí být bezesporu průkazné, od kdy do kdy setrval tento orgán ve své funkci. Myslím, že takový požadavek průkaznosti lze považovat za podstatu povinnosti obchodních společností zapisovat den vzniku a zániku funkce svého statutárního orgánu do obchodního rejstříku. Pokud by tedy zákon předmětný zápis žádal pouze z důvodu, aby bylo vždy zřejmé, od kdy do kdy statutární orgán ve své funkci setrval, postačilo by zapsat první den vzniku funkce tohoto orgánu, a v případě, že by jeho funkční období skončilo a tento by byl do své funkce jmenován (apod.) opětovně, byl by samotný zápis ponechán beze změn. To, co by bylo zapsáno v obchodním rejstříku, by bylo v souladu se skutečností i nadále (neboť zapsaný statutární orgán by byl statutárním orgánem společnosti, a to již od dříve zapsaného data vzniku funkce), princip publicity (ať již materiální či formální), kterým je nadán obchodní rejstřík, ani vyžadovaná ochrana třetích osob by nebyly žádným způsobem narušeny a případným dokladem o tom, že délka funkčního období statutárního orgánu (ať již stanovená smluvně či zákonem) nebyla překročena, by byl zápis o jednání příslušného orgánu popř. rozhodnutí jediného společníka (akcionáře). Taková možnost není s ohledem na deklaratorní účinky zápisu vzniku a zániku funkce statutárního orgánu přímo vyloučena. V takovém případě by tedy bylo možné přiklonit se k oběma ze shora uvedených variant „b“, neboť řešení pomocí variant „a“ by bylo s ohledem na zásadu subsidiarity¹⁰ a hospodárnosti řízení (včetně snahy nepřetěžovat již tak nad míru zahlcené rejstříkové soudy) zbytečně komplikované a rozsáhlé a nijak by nešetřilo prostředky účastníků předmětných právních vztahů. Řešení dle varianty „c“, případně v úvahu pouze při doplnění chybějících údajů, tak jak je stanoveno již několikrát zmiňovanou novelou obchodního zákoníku číslo 370/2000 Sb., je v rámci uvedené průkaznosti nevhodné, neboť zde byl statutární orgán ve své funkci již dříve, než byl opakovaně zvolen, tedy zápis takového data vzniku jeho funkce nevypovídá o celé šíři jeho působení v určité společnosti.

Smysl shora uvedeného ustanovení § 28 ObchZ však může být i širší. Je možné, že zápis data vzniku a zániku funkce statutárního orgánu požaduje zákon po obchodní společnosti mj. i proto, aby mohl kdokoli sledovat právě dodržování a nepřekračování zákonné či smluvní délky funkčního období statutárního orgánu. Je-li tomu tak, pak je nutné, aby byl v obchodním rejstříku zapsán každý den vzniku a každý den zániku funkce statutárního orgánu bez výjimek. Pak by byly pouze obě varianty „a“ jediným a správným řešením.

V. Závěr

Závěrem tohoto článku by se jistě slušelo uvést názor, ke kterému se přikláním. Jeden z komentářů k obchodnímu zákoníku se k této otázce vyjadřuje jednoznačně: „Den zániku a den vzniku funkce je třeba zapisovat i v případě, že stejný den došlo jak k zániku funkce, tak k jejímu novému vzniku u stejné osoby (např. jedna a táž osoba bude ve stejný den na valné hromadě odvolána z funkce člena představenstva a současně bude opět zvolena do funkce).“¹¹ Já sama si však

netroufám posoudit, jaký je skutečný smysl konkrétních ustanovení zákona. V předchozí části jsem se snažila alespoň shrnout skutečnosti, které hovoří „pro“ a „proti“ možným východiskům. Myslím si však, že ať již je zvoleno kterékoli řešení určité otázky, mělo by být – v rámci jistoty, která přísluší účastníkům právních vztahů v právním státě – zvoleno řešení jednotné. Jsou-li tudíž splněny skutečnosti, uvedené „pro“ varianty „a“, nechť se problém řeší tímto způsobem. Jsou-li však splněny náležitosti pro „b“, ať je východiskem tato možnost. Zdá se mi však nesprávné, řeší-li shora uvedenou situaci rejstříkové soudy v jednom případě tak a v jiném jinak. Pak totiž nezáleží na tom, co je skutečně v souladu se zákonem, ale na tom, jaký právní názor zaujímá soud, který je předmětným zápisem pověřen.

⁹ Viz zejména § 135, § 194 odst. 4 až 7, § 196a ObchZ.

¹⁰ Zde mám na mysli zásadu subsidiarity v obecném slova smyslu, např. analogicky k definici, jak ji uvádí *Hendrych, D. a kolektiv*, Právníký slovník, 1. vydání 2001, C.H.Beck, str. 918: „*Subsidiarita jako organizační princip se uplatňuje v oblastech, kde není vbočně uplatnit hierarchickou strukturu mezi různými úrovněmi. S. v pozitivním smyslu vyjadřuje myšlenku, že každé jednání vyššího společenství má pomáhat nižším společenstvím nebo jednotlivcům, v negativním smyslu S. vyžaduje od vyššího společenství náhradní způsob jednání tebdy, když tím může pomoci nižšímu společenství v překonání obtíží při plnění jeho úkolů či záměrů.*“

¹¹ Viz dále cit. v pozn. 1, díl 1, str. 186-187.

Poznámka k ověřování listin

Mgr. Miloslav Peterka*

Se zájmem jsem si přečetl stanoviska Notářské komory Slovenské republiky, publikovaná v Ad notam č. 6/2002, jelikož česká a slovenská právní praxe vychází do značné míry z podobných předpisů. Obzvláště mne zaujalo stanovisko č. 002/02 z 20. 8. 2002, které se týká ověřování listin se vztahem k cizině. Prezidium slovenské notářské komory zde uvádí, že posouzení otázky, zda ověřovaná listina má vztah k cizině, nelze zúžit jen na okolnost jejího použití v cizině. Toto své stanovisko opírá o tvrzení, že v době ověření ještě nemusí být známo, zda listina bude použita i v zahraničí, že zákonný pojem je širší a obsahuje i ty případy, kdy jsou ověřované listiny sepsané v jiném (cizím) jazyku, či obdobně, když osoby uvedené v listině jsou zahraniční právnické nebo fyzické osoby. Dále se uvádí, že při nerespektování tohoto postupu se notář vystavuje riziku odpovědnosti za škodu způsobenou nepoužitelností takovéto listiny.

Dovolím si však tvrdit, že toto stanovisko není zcela správné, jelikož vychází pouze z jazykového výkladu poněkud nejasné zákonné formulace, a přikláním se naopak ke stanovisku, vyjádřenému v usnesení prezidia Notářské komory České republiky č. P 3/99, publikovaném např. v komentáři k notářskému řádu (C.H. Beck, 2000) u ustanovení § 19 NotŘ. Čili vztahem k cizině se rozumí, že předložená listina je podle sdělení žadatele určena k použití v cizině.

K tomuto názoru mne vedou jak důvody praktické, tak i logická úvaha nad tím, proč vlastně zákonodárce odlišil ověřování ve vztahu k cizině od „ověřování ve vztahu k tuzemsku“. Notářský řád se o tomto zmiňuje

* Autor je notářským kandidátem v Praze.

ve svých ustanoveních §§ 19, 23 a nepřímě i 26, neboli tam, kde se píše o rozsahu pověření pracovníků notáře. Notář (či jeho zástupce) tyto svoje pracovníky nemůže pověřit ověřováním podpisů či listin ve vztahu k cizině a musí toto ověření provést sám.

Domnívám se, že jediným zásadním důvodem této legislativní úpravy je nezbytnost vyhotovení apostily na ověřovanou listinu, případně superlegalizace listiny pro její použití v některých cizích státech. Jak známo, listinu obvykle apostiluje ministerstvo spravedlnosti, na případné superlegalizaci spolupracuje i ministerstvo zahraničí. Na ministerstvu spravedlnosti je veden seznam všech notářů (těž jejich zástupců z řad kandidátů) a domnívám se, že i ministerstvo zahraničí vede seznam osob oprávněných za ministerstvo spravedlnosti provádět vyšší ověření. Tyto státní orgány přirozeně nevedou seznam pracovníků notáře, a proto nemohou poskytnout vyšší ověření (apostilu, superlegalizaci) na listinu ověřenou notářským pracovníkem.

I notářská praxe v oblasti ověřování se v České republice a – zdá se – i ve Slovenské republice k tomuto výkladu přiklání (resp. přiklání), a to zcela opodstatněně. Není průchodné a ani od klientů požadované, aby ověřující osoba koumala nad listinou, zda přeci jen není potenciálně možné, aby byla listina někdy v budoucnu v zahraničí užita. Právo přeci přejí připraveným (neznalost zákona neomlouvá), a pokud jsou ještě navíc činěna na notářství určitá opatření týkající se této problematiky, např. instrukce pracovníkům o informování žadatelů, pokud mají dojem, že jde o ověřování s cizím prvkem, nebo vyvěšení informace tohoto druhu v kanceláři apod., je, myslím, ze strany notářství učiněno vše pro zdárné užití ověřované listiny.

Zvláště notářské kanceláře nacházející se v oblasti koncentrace velkých advokátních kanceláří, společností se zahraničním kapitálem a cizinců u nás pracujících by asi těžko mohly fungovat, když velkou část jejich ověřovací agendy tvoří listiny, kde figuruje v nějaké formě cizí prvek (osoba, jazyk, originál listiny vyhotovený v zahraničí). Znáám dokonce časté případy tvorby dvouzajčných listin českými advokátními kancelářemi z toho důvodu, aby jejich klienti, často cizinci, jasně viděli, co podepisují, i když jde například jen o plnou moc, týkající se žádosti o výpis z českého rejstříku trestů. Přičemž nezřídka naopak ověřený opis listiny vyhotovené pouze v češtině, pojednávající o ryze tuzemských subjektech, směřuje do zahraničí (např. školní vysvědčení osob ucházejících se o studium či práci v cizině).

Dalším možným argumentem pro ověřování například cizojazyčných textů listin přímo notářem by mohlo být i kritérium jazykových schopností. Ovšem realita může být jiná. Má-li být notář „manažerem“ své notářské kanceláře a vést ji hlavně po odborné stránce z hlediska právních znalostí, není přeci vyloučeno, že jeho pověření pracovníci budou mít širší například počítačové, ale i jazykové schopnosti, než notář sám.

Mezinárodní usance a smlouvy jsou natolik různorodé, že existují i státy a právnické i fyzické osoby nepožadující vyšší ověření k tomu, aby uznaly listinu za právně verifikovanou, i když obsahuje ověření jen od určitého notáře, jeho pracovníka či jiné osoby k ověřování listin pověřené.

Výše uvedené argumenty mne tedy vedou k přesvědčení, že nelze spojovat výkon notářské praxe s jasně

dektivním o tom, co se do budoucna stane s notářsky ověřovanou listinou. V pochybnostech o účelu ověření je nezbytné vycházet z přání, případně poučeného, žadatele. Jelikož ani ministerstvo spravedlnosti nenahání žadatele, aby si listiny se vztahem k cizině u něj nechávali apostilovat, není takového jednání třeba ani u notáře. Notář pak samozřejmě neručí za případnou škodu při nepoužitelnosti ověřované listiny v cizině.

Ze zahraničí

Seminář na téma Notářské služby a ekonomický rozvoj (Šanghaj, Čína)

JUDr. Martin Foukal*

I. Úvodem

Seminář uvedený v nadpisu se konal pod záštitou čínského ministerstva spravedlnosti v termínu 14.-19. 1. 2003 a byl organizován společně UINL a Asociací čínských notářů. Tato významná událost měla na jedné straně poskytnout čínskému notářství příležitost lépe se seznámit s latinským notářstvím a urychlit tak reformu notářství v Číně, na druhé straně pak umožnit zástupcům UINL informovat se o situaci čínského notářství, jeho potřebách a potenciálu a naplánovat možnou budoucí pomoc a spolupráci.

Počátky notářství v Číně lze nalézt teprve v 50. letech minulého století, kdy se začaly zřizovat notářské kanceláře v městech s počtem obyvatel nad 300.000. V době tzv. kulturní revoluce bylo však notářství nesmírně oslabeno, sami notáři podléhali přímé kontrole tzv. lidových soudů a v podstatě sepisovali jen omezený počet notářských listin, především pro použití v cizině. Tento stav trval zhruba do konce 70. let. Novým impulsem pro rozvoj bylo Prozatímní nařízení o notářství z r. 1982, vyhlášené Státní radou v rámci tehdejšího demokratiizačního procesu v čínské společnosti. Význam notářské profese stoupá především v posledních letech s tím, že těžiště práce čínských notářů spočívá v obchodním právu (ale i v právu obchodních společností, bankovním právu, právu k nemovitostem a movitostem atd.). Postupně jsou však notáři pověřováni dalšími kompetencemi jako je dědické řízení, řízení o adopci apod. Průběžně je budován také systém dalšího vzdělávání notářů, aby se tito mohli přizpůsobovat náročným požadavkům dnešní doby a lépe zvládali řízení svých kanceláří a zaměstnanců. Cílem je zvýšit kvalitu poskytovaných služeb a jejich profesionalitu. V současnosti je v Číně na 12.900 notářů a 3.200 notářských kanceláří, v nichž pracuje celkem 20.000 zaměstnanců.

V Číně vedle sebe v současnosti existují tři typy notářství. Jedním z nich je notářství privátní, jehož obsah se značně blíží podmínkám stanoveným pro vstup do UINL. Čínské notářství (doposud jde stále částečně o no-

* Autor je prezidentem Notářské komory České republiky.

tářství státní), které má v UINL prozatím statut pozorovatele, již delší dobu usiluje o plné členství v této organizaci. Vzhledem k významu Číny jako ekonomické velmoci, která byla v nedávné době přijata do Světové obchodní organizace (WTO), má 1,273 mld obyvatel a vykazuje – především v posledních 20 letech – rekordní průmyslový růst (cca. 7 % ročně), jakož i vzhledem k probíhající reformě čínského notářství bylo třeba přehodnotit dosavadní poměrně přísné podmínky pro vstup do UINL a vůbec politiku přístupu UINL vůči notářstvím usilujícím o přijetí.

Dle usnesení Stálé rady UINL, přijatého v Mexico City v únoru 2002, byla do Číny vyslána v termínu 14.–20. dubna 2002 další mise UINL (pětičlenná delegace ve složení Segura-Zurbano, Cordier, Di Cagno, Krantz, Merlotti), která se podrobně seznámila s měnícím se právním systémem v této zemi a vedla jednání s politickými činiteli i zástupci ekonomických subjektů s tím, aby po provedené analýze byly Stálé radě doporučeny další kroky. O této inspekční cestě do Peking, Šanghaje a Nankinu byla rovněž zpracována podrobná písemná zpráva, která byla předána všem členům Stálé rady i prezidentům národních notářství k posouzení. Jejím autorem je čestný prezident komise CCNI UINL, Dr. Michel Cordier z Francie, který tuto zemi v minulosti již několikrát z pověření UINL i francouzské vlády navštívil.

Do Číny v červnu 2002 odcestoval rovněž prezident UINL, Dr. F. Arias, který velmi ocenil odhodlanost čínských notářů vstoupit do UINL a učinit v této souvislosti veškerá potřebná opatření v co nejkratším termínu. Pro UINL se jedná o historickou šanci, které je třeba využít s ohledem na zájem a tlak severoamerických advokátských a podnikatelských kruhů v Číně prosazující právní systém „commou law“. Hlavní problém čínského notářství – tak, jak jej vnímají sami čínští notáři a jak je to normální i v ostatních zemích usilujících o zavedení nového systému – spočívá v tom, že veřejnost není o notářství dobře informována a často jej nepřijímá kladně. O to důležitější je informovat, kdo je notář, jaké jsou jeho funkce a jaké účinky mají jeho úkony.

Na posledním zasedání Stálé rady UINL ve Valencii ve Španělsku v říjnu 2002, kde byla otázka Číny jedním z hlavních bodů jednání, jedna část členů Stálé rady spíše upřednostňovala větší otevření se navenek a vstřícnější postoj, zatímco druhá část upozorňovala na otázku kredibility UINL. Na závěr zasedání byl nakonec (když hlasování proběhlo v napjaté atmosféře jmenovitě dle abecedy a podle jednotlivých zemí) odsouhlasen návrh Stálé rady, aby bylo Mimořádné shromáždění členských notářství v Paříži dne 14. 3. 2003 zmocněno rozhodnout o přijetí čínského notářství za člena UINL s tím, že v případě kladného rozhodnutí by slavnostní akt přijetí následoval na nadcházejícím světovém kongresu UINL v Mexico City v říjnu 2004.

II. Průběh semináře

Třídenní mezinárodní notářský seminář s názvem „*Notářské služby a ekonomický rozvoj*“ v Šanghaji se stal významným mezníkem ve vztazích mezi UINL a Asociací čínských notářů. S jeho konáním vyjádřilo souhlas čínské ministerstvo spravedlnosti i ministerstvo zahraničních věcí, což svědčí o velké pozornosti a zájmu nejvyšších státních míst. Zahájení semináře se účastnil sám

ministr spravedlnosti ČLR, pan Zhang Fusen, a po celou dobu semináře byl přítomen jeho první náměstek, pan Duan Zhenghun. Semináře se účastnilo na 400 čínských notářů a 250 zahraničních hostů (včetně mnoha prezidentů národních notářství a členů Stálé rady) ze 40 zemí celého světa. Prezident UINL, Dr. F. Arias, musel ze zdravotních důvodů bohužel na poslední chvíli svoji účast odříci, avšak přítomni byli viceprezidenti UINL pro Evropu a pro Asii.

V průběhu zasedání semináře vystoupili ke každému tématu (např. Úloha a statut notáře v tržní ekonomice, Právní jistota a účinky notářských listin při ekonomických transakcích atd.) vždy dva referenti za UINL a dva za Čínu. Témata byla zvolena na přání čínské strany, která se vyznačuje pragmatickým přístupem, zejména zájmem o praktická témata z ekonomické oblasti. Byla projednávána celá řada aspektů moderního notářství, včetně použití nových informačních technologií, bezpečnosti elektronického obchodu, úlohy notáře při převodu nemovitostí, v mezinárodním obchodě apod. Čínští notáři rovněž vyjádřili živý zájem seznámit se s procesem privatizace notářství v postkomunistických zemích, a to především v České republice.

Na všechny zahraniční účastníky velmi pozitivně zapůsobila vysoká úroveň odborných znalostí čínských notářů. Po příslušných referátech pak probíhala práce formou workshopů za aktivní účasti vystupujících a nakonec celá akce vyvrcholila dne 17. ledna diskusním fórem a závěrečným ceremoniálem.

Dne 17. ledna dopoledne se na žádost čínské strany uskutečnila schůzka vedení Asociace čínských notářů s přítomnými prezidenty členských notářství UINL a členy Stálé rady, kde bylo možné čínským kolegům klást podrobné dotazy ohledně jejich posledního vývoje v rámci legislativy, výkonu notářské profese i situace čínského notářství. Vedení čínské asociace v čele s prezidentem Asociace čínských notářů, Dr. Fujia Wangem, ubezpečilo, že zahájené reformy budou i nadále pokračovat, a apelovalo na přítomné zahraniční hosty, aby při nadcházejícím zasedání Mimořádného shromáždění členských notářství v Paříži 14. 3. 2003 hlasovali ve prospěch přijetí Číny do UINL.

III. Závěrem

Šanghajský seminář navazoval na mnohé dřívější kontakty mezi UINL a čínskými notáři. Např. již v roce 1991 se v Pekingu uskutečnilo společné Mezinárodní koloquium o teorii a praxi notářství, zástupci čínského notářství se účastnili několika minulých světových kongresů UINL. Všichni zahraniční účastníci oceňovali velkou cílevědomost a odhodlanost čínských notářů dostat se co nejrychleji na úroveň notářství latinského typu a zbavit se své dřívější izolovanosti. Je zde obrovský potenciál a možnosti pro další dynamický vývoj.

Asociace čínských notářů (AČN), založená v roce 1990, již v minulých letech také navázala bilaterální spolupráci s některými členskými notářstvími (např. z Francie, Itálie, Španělska a Quebecu) ve snaze využít zahraničních zkušeností. AČN je celostátní profesní organizací sdružující 20.000 tisíc individuálních členů (nejen notářů, ale i dalších odborníků). AČN plní celou řadu úkolů, např. zastupuje své členy při jednání se státními orgány, zajišťuje školení, sjednává pojištění, vypracovává deon-

tologická pravidla, provádí osvětlu u obyvatelstva, vydává odborné publikace a časopisy apod.

AČN byla také přizvána ke spolupráci při přípravě nového zákona o notářství, jenž by měl nahradit dosavadní nařízení vlády. Jedná se o úkol velmi náročný vzhledem k rozsáhlosti čínskému území a k regionálním rozdílům ekonomického i sociálního charakteru. Práce na zmíněném zákoně započaly již v roce 1993, avšak teprve nyní se jeví jako reálné, že by mohl být schválen v blízké budoucnosti. Čínští notáři rovněž upozorňovali na nezanedbatelný tlak ze strany jak zahraničních, tak čínských advokátů, a to především od příjetí ČLR do Světové organizace obchodu (OMS), a jsou znepokojeni tím, že na některých úředních místech se začalo hovořit o propojení „notář-advokát“, což mezi notáře vnáší značnou nejistotu. AČN se proto právem domnívá, že její přijetí do UINL výrazně posílí pozici notářů v jejich vlastní zemi.

Závěrem lze konstatovat, že šanghajský seminář zcela splnil a v mnohém dokonce překonal očekávání všech účastníků.

Soudní rozhodnutí

K dokazování v případě ztracené smlouvy o převodu nemovitostí. Okruh osob vázaných rozhodnutím vydaným v dědickém řízení

1. Pokud byla v době od 1. 1. 1951 do 31. 12. 1991 uzavřena smlouva o převodu nemovitostí do tzv. socialistického vlastnictví, která se nedochovala, lze její existenci prokázat i nepřímými důkazy. Při hodnocení provedených důkazů je třeba přihlížet také k chování účastníků po uzavření tvrzené smlouvy.

2. Rozhodnutí soudu v dědickém řízení, že zůstavitel byl vlastníkem věci, není závazné pro třetí osoby, které nebyly účastníky tohoto řízení; tyto osoby se mohou domáhat ochrany svého práva u soudu.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 6. února 2003, sp. zn. 22 Cdo 1176/2001

Z odůvodnění: Žalobce (stát) se domáhal určení jeho vlastnického práva k nemovitostem uvedeným níže. Tvrdil, že sporný pozemek získal kupní smlouvou uzavřenou nejpozději 10. 7. 1970 s jeho původním vlastníkem, manželem žalované 1) a otcem žalované 2), L. K. Pozemek posléze odevzdal do tzv. trvalého bezplatného užívání Okresnímu výstavbovému bytovému družstvu v P. za účelem výstavby šesti bytových jednotek. Vlastnictví stavby čp. 64 se sporným pozemkem jmenované výstavbové družstvo převedlo na Jednotné zemědělské družstvo M. b. se sídlem v P., transformované posléze na Zemědělské obchodní družstvo M. b. P. Přestože právní předchůdce žalovaných uzavřel ohledně sporného pozemku kupní smlouvu, obdržel kupní cenu a stejnopis kupní smlouvy byl zaslán k zápisu vlastnictví v evidenci nemovitostí u příslušného střediska geodézie, nebyl tento zápis proveden, neboť příslušná dokumentace ne-

byla podle písemného sdělení Katastrálního úřadu v P. nikdy doručena. Sporný pozemek byl po úmrtí L. K. zahrnut do aktiv dědictví a podle usnesení okresního soudu jej zdědily žalované, každá v rozsahu jedné poloviny, a ty jako jeho vlastnice byly zapsány v příslušném katastru nemovitostí.

Soud prvního stupně zamítl „návrh na určení, že vlastníkem pozemku p. č. 17/2 zastavěná plocha v katastrálním území L. je žalobce“, a rozhodl o nákladech řízení. Podle názoru soudu prvního stupně nebylo prokázáno, že by žalobcem tvrzená kupní smlouva byla uzavřena. V průběhu řízení nebyla kupní smlouva v originálu předložena a právní důsledky, které z ní měly vyplynout, se nepromítly v příslušné evidenci nemovitostí. Stejnopis kupní smlouvy, který žalovaná 1) předložila při projednávání dědictví, nebyl opatřen datem a jeho pravost nebyla ověřena. Důkaz takovouto listinou soudu prvního stupně nepostačoval.

Odvolací soud změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalobě vyhověl. Odvolací soud po doplnění dokazování dospěl k závěru, že předmětnou kupní smlouvu její účastníci uzavřeli v zákonem předepsané formě a její předmět byl určitě a srozumitelně identifikován. Její znění nevzbuzuje pochybnosti o vůli účastníků. K její účinnosti nebylo třeba její registrace. Smlouva obsahuje podpisy prodávajícího a zástupce kupujícího a podpis L. K. nebyl zpochybněn. Smlouva navíc obsahuje výslovné prohlášení jmenovaného, že mu byla dohodnutá kupní cena vyplacena, takže je současně kvitancí. Neplatnost kupní smlouvy odvolací soud nespatořoval ani v absenci data jejího uzavření, neboť uvedením data se nedovrhovaly obsahové náležitosti kupní smlouvy. Datum vypovídalo pouze o tom, kdy došlo k podpisu smlouvy. Její vznik vázal tehdy účinný občanský zákoník jen na shodu účastníků o jejím obsahu. Bez právního významu je i zjištění, že nebyl proveden zápis právního vztahu v operátu evidences nemovitostí, když takový zápis v té době neměl konstitutivní účinky. Podle odvolacího soudu byla smlouva uzavřena nejpozději do roku 1970.

Proti rozsudku odvolacího soudu podávají žalované dovolání, jehož přípustnost opírají o § 238 odst. 1 písm. a) občanského soudního řádu účinného do novely provedené zákonem č. 30/2000 Sb. (dále jen „OSŘ“) a uplatňují dovolací důvody podle § 241 odst. 3 písm. c) a d) OSŘ. Namítají, že odvolací soud, který kupní smlouvu týkající se sporného pozemku označil za platnou, se vůbec nezabýval a nevypořádal se skutečností, že mu ji žalobce nepředložil v originále anebo v ověřené kopii. Pokud žalobce tvrdil, že předmětnou kupní smlouvu právní předchůdce žalovaných se státem uzavřel, měl ji soudu předložit, aby ji posoudil včetně pravosti podpisů. Neověřená kopie nějaké listiny, navíc nedatované, není listinou, kterou lze osvědčit vlastnické právo k nemovitosti. Věc nestojí tak, zda smlouva je či není platná, ale zda byla uzavřena, zda takový právní úkon vůbec nastal a zda je co z hlediska platnosti zkoumat. Odvolací soud se s neexistencí řádné smlouvy nevypořádal, její existenci jakoby předpokládal, nezpochybnil ji a zabýval se jen otázkou její platnosti. Vyšel tedy ze skutkových zjištění, které nemají v podstatné části oporu v provedeném dokazování a nesprávně věc právně posoudil. Vlastnické právo k pozemku zkoumal již Okresní soud v O. v rámci dědického řízení se závěrem, že L. K. byl ke dni svého

úmrtí vlastníkem sporného pozemku, a v tom smyslu rozhodl i soud prvního stupně. Navrhují, aby dovolací soud zrušil rozsudek odvolacího soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Dovolání není důvodné.

Podstata dovolání spočívá v tvrzení, že soud neměl učinit závěr, že smlouva byla platně uzavřena, pokud mu nebyl předložen originál této smlouvy a že správně nezhodnotil skutečnost, že kopie smlouvy, kterou měl k dispozici, nebyla datována.

Občanský zákoník č. 141/1950 Sb. opustil zásadu, že k účinnosti smlouvy o převodu nemovitostí je třeba její vklad do pozemkových knih (intabulace); podle § 111 odst. 1 tohoto zákona se vlastnictví k věcem jednotlivě určeným převádí už samou smlouvou, nevyplývá-li nic jiného ze zvláštních předpisů. Později bylo k platnosti smlouvy o převodu nemovitosti třeba poplatkové registrace státním notářstvím (§ 18 odst. 1 zákona č. 26/1957 Sb., o notářských poplatcích), ovšem s výjimkou smlouvy o převodu majetku, který přecházel do „socialistického vlastnictví“. Smlouvy o převodu takového majetku byly nadále platné i bez poplatkové registrace a k jejich účinnosti nebylo třeba žádných dalších náležitostí. Tento princip platil i za platnosti občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., a to až do novely č. 509/1991 Sb.

Byla-li tedy v době od 1. 1. 1951, kdy nabyl účinnosti občanský zákoník z roku 1950, do 31. 12. 1991, kdy nabyla účinnosti novela č. 509/1991 Sb., smlouva o převodu nemovitosti do tzv. socialistického vlastnictví (tj. do vlastnictví státního, družstevního nebo do vlastnictví společenské organizace) účinná okamžikem uzavření smlouvy, resp. okamžikem účastníky dohodnutým, nabýval subjekt tzv. socialistického vlastnictví na základě takové smlouvy vlastnictví, aniž by k tomu bylo třeba jakýchkoliv náležitostí (např. zápis do evidence nemovitostí). Nabytí vlastnictví na základě takové smlouvy bylo objektivní skutečností, kterou lze v případě, že se původní smlouva nedochovala, prokázat i nepřímými důkazy. Za důkaz mohou sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci, zejména výslech svědků, znalecký posudek, zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob, a listiny (viz § 125 OSŘ). Je třeba přihlížet zejména k listinám, ze kterých se existence smlouvy o převodu nemovitosti podává, a také k chování účastníků po uzavření tvrzené smlouvy. K tomu, aby soud učinil závěr, že smlouva o převodu nemovitosti do tzv. socialistického vlastnictví byla uzavřena a vyvolala právní účinky, není nutné předložení originálu této smlouvy nebo její kopie soudu.

Právní předpisy, upravující uzavření smlouvy, v uvedené době výslovně nevyžadovaly, aby smlouva o převodu nemovitosti do tzv. socialistického vlastnictví obsahovala datum uzavření. Pokud toto datum neobsahovala, nebyla z tohoto důvodu neplatná; okamžik jejího uzavření bylo v takovém případě možno zjistit dokazováním.

Podle § 132 OSŘ hodnotí důkazy soud podle své úvahy, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti; přitom pečlivě přihlíží ke všemu, co vyšlo za řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci. Vzhledem k tomu, že občanské soudní řízení je ovládáno zásadou přímosti, je hodnocení důkazů věcí soudu, který tento důkaz provedl. Dovolací soud může hodnocení důkazů přezkoumávat jen tehdy, pokud je toto hod-

nocení v rozporu s pravidly logického myšlení. Pokud soudy v nalézacím řízení na základě hodnocení provedených důkazů dospějí k závěru, že smlouva o převodu nemovitosti s určitým obsahem byla uzavřena, může dovolací soud takový způsob hodnocení důkazů přezkoumat jen v případě, že hodnotící úvahy jsou zjevně nepřiměřené. Tak tomu v daném případě není.

V dané věci měl odvolací soud existenci smlouvy za prokázanou na základě listiny, označené jako „kupní smlouva“, která obsahovala všechny podstatné náležitosti smlouvy, prohlášení prodávajícího, že obdržel kupní cenu i jeho podpis, jehož pravost nebyla popřena. Chování prodávajícího - právního předchůdce žalovaných - po předpokládaném datu uzavření kupní smlouvy, tedy po roce 1970, odpovídalo skutečnosti, že sporné nemovitosti prodal. Proto nelze způsob hodnocení důkazů, provedený odvolacím soudem, prohlásit za nepřiměřený.

Neobstojí námitka, že odvolací soud se nezabýval otázkou, zda smlouva byla vůbec uzavřena. Odvolací soud konstatoval, že smlouva uzavřena byla, a to nejpозději do roku 1970. Skutečnost, že neměl originál smlouvy k dispozici, ještě nevyklučuje závěr, že smlouva byla uzavřena. Pravost podpisu prodávajícího žalovaná strana nezpochybnila, a proto se jí odvolací soud nemusel zabývat; to vyplývá ze zásady projednací, jejíž uplatnění má za důsledek, že účastník je povinen tvrdit skutečnosti, které by mohly přivodit pro něj příznivé rozhodnutí ve věci, a nabídnout k těmto tvrzením důkazy (viz § 120 odst. 1 OSŘ). Rozhodnutí soudu v dědickém řízení, že zůstavitel byl vlastníkem věci není závazné pro třetí osoby, které nebyly účastníky tohoto řízení; tyto osoby se mohou domáhat ochrany svého práva u soudu (srov. též R 14/1992 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 3. 1999, sp. zn. 21 Cdo 1982/98, publikovaný v časopise Soudní judikatura č. 6/1999).

Povaha lhůty k podání žaloby na určení dědického práva a důsledky opožděného podání této žaloby

Skutečnost, že žaloba na uplatnění dědického práva byla podána až po uplynutí lhůty určené podle ustanovení § 175k odst. 2 OSŘ, nemůže mít za následek prekluzi nároku domoci se příslušného určení. Lhůta uvedená § 175k odst. 2 OSŘ je lhůtou soudcovskou.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 4. prosince 2002, sp. zn. 30 Cdo 1161/2002

Z odůvodnění: Soud prvního stupně určil, že V. B. je dědicem po zůstaviteli V. M. Odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně potvrdil.

Odvolací soud především vycházel ze skutečnosti, že žalobce uplatnil nárok na určení, že je dědicem zůstavitele V. M. Soud prvního stupně totiž V. B. uložil v řízení o projednání dědictví po zůstaviteli ve smyslu ustanovení § 175k odst. 2 OSŘ, aby do patnácti dnů od právní moci usnesení podal žalobu o určení, že je dědicem zůstavitele V. M. Odvolací soud poukázal na to, že podle

ustanovení § 473 odst. 1 ObčZ v první dědické skupině dědí zůstavitelovy děti a manžel, každý z nich stejným dílem. V řízení pak bylo prokázáno, že zůstavitel V. M. nezanechal závět a byl otcem žalobce. Jeho otcovství k žalobci bylo prokázáno rozsudkem ze dne 26. října 1962. Proto rozhodl, že žalobce je dědicem uvedeného zůstavitele v souladu s ustanovením § 473 odst. 1 ObčZ

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalovaný dovolání. Dovolatel zejména připomíná, že žalobce se svým původním návrhem podaným v této věci domáhal určení, že je synem zůstavitele V. M., narozeného dne 10. prosince 1935, zemřelého dne 2. října 1999. Žalobce až při jednání dne 19. března 2001 navrhl změnu žaloby na žalobu o určení, že je dědicem po zůstaviteli V. M., tj. až po uplynutí (dovolatelem uvažované) prekluzivní lhůty pro podání žaloby na určení v souladu se zmíněným usnesením okresního soudu vydaným dne 21. srpna 2000 v dědickém řízení.

Dovolání není přípustné.

Dovolání žalovaného spojuje důvody dovolání zejména s otázkou dodržení, resp. nedodržení lhůty stanovené Okresním soudem v B. v průběhu řízení o dědictví k podání žaloby na určení, že žalobce je dědicem po zůstaviteli V. M.

Závisí-li rozhodnutí o dědickém právu na zjištění sporných skutečností, odkáže soud usnesením po marném pokusu o odstranění sporu dohodou účastníků toho z dědiců, jehož dědické právo se jeví jako méně pravděpodobné, aby své právo uplatnil žalobou. K podání žaloby určí lhůtu. Nebude-li žaloba ve lhůtě podána, pokračuje soud v řízení bez zřetele na tohoto dědice (§ 175k odst. 2 OSŘ).

V posuzované věci soud v řízení o dědictví po panu V. M. uložil V. B. (žalobci), aby do patnácti dnů od právní moci tohoto usnesení podal u téhož okresního soudu žalobu na určení, že je dědicem po uvedeném zůstaviteli. Současně bylo takto dědické řízení přerušeno.

Řízení v této věci bylo zahájeno žalobou podanou u uvedeného soudu dne 9. října 2000. Tato žaloba byla žalobcem označena jako návrh na zahájení řízení o určení, že žalobce je dědicem. Tato žaloba byla odůvodněna tím, že v řízení o určení otcovství, které proběhlo u Okresního soudu v B. pod sp. zn. 3 C 54/61, byl V. M. uznán rozsudkem uvedeného soudu otcem žalobce. Tento rozsudek však žalobce nemá k dispozici. Okresní soud v B. proto žalobci podání žaloby o určení, že je dědicem po tomto zůstaviteli, uložil usnesením ze dne 21. srpna 2000.

V tomto případě tedy žalobce zcela zřetelně uvedl důvod, pro který uvedenou žalobu podal. Pokud pak žalobce při jednání před soudem prvního stupně dne 19. března 2001 opravil, resp. upravil žalobní petit tak, že jím požaduje určení, že je dědicem po zůstaviteli, nedošlo tak ke změně žaloby (byť na to tak soud prvního stupně ve skutečnosti nepřiléhavě reagoval), ale jednalo se pouze o naplnění požadavku ve smyslu ustanovení § 43 odst. 1 OSŘ.

Kromě uvedeného je vhodné uvést, že ani samotná skutečnost, že by žaloba na uplatnění dědického práva byla skutečně podána až po uplynutí lhůty určené podle ustanovení § 175k odst. 2 OSŘ, nemůže mít za následek prekluzi nároku domoci se příslušného určení. Zmíněná lhůta totiž není lhůtou prekluzivní. Není lhůtou hmotněprávní, ale lhůtou soudcovskou – tedy procesně-

právní. Trvání této lhůty není stanoveno zákonem, ale naopak je určováno soudem.

Výklad dohody spoluvlastníků o nájmu spoluvlastnického podílu. K účasti spoluvlastníků na rozhodování o společné věci

1. Pokud účastníci výslovně uzavřeli dohodu o „nájmu spoluvlastnického podílu“, nelze bez skutkových zjištění ohledně obsahu jejich skutečné vůle dospět k závěru, že ve skutečnosti šlo o dohodu o hospodaření se společnou věcí.

2. Pokud zákon stanoví, že o hospodaření se společnou věcí rozhodují spoluvlastníci většinou, počítanou podle velikosti jejich podílů, pak z toho vyplývá, že nerozhoduje jen většina, aniž by menšinovému spoluvlastníku byla dána jakákoliv možnost, aby se pro zamýšlenou investici mohl rovněž rozhodnout či se k ní vyjádřit. Jestliže by menšinovému spoluvlastníku vůbec nebyla dána možnost vyjádřit se k zamýšlené investici (druhu a výši), pak i za situace, kdy by s takovou investicí souhlasila většina spoluvlastníků, počítaná podle velikosti podílů, nejde o rozhodnutí většiny ve smyslu § 139 odst. 2 ObčZ. V takovém případě by šlo z hlediska hospodaření spoluvlastníků se společnou věcí o neplatný právní úkon.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 5. února 2003, sp. zn. 22 Cdo 1658/2001

Z odůvodnění: Žalobkyně se domáhala zaplacení částky 300.000,- Kč s příslušenstvím jako plnění z nájemní smlouvy, uzavřené spoluvlastníky ohledně nájmu ideální části nemovitosti. Právní předchůdkyně žalobkyně, J. K., spoluvlastnice jejich ideální třetiny, a S. P., též spoluvlastnice jejich ideální třetiny, je pronajala další spoluvlastníci, žalovaní, smlouvou z 6. 9. 1995 na dobu určitou (100 let) a nájemné smluvní strany sjednaly ve výši 600.000,- Kč ročně se splatností dvou stejně vysokých částek vždy k 15. 7. příslušného a k 15. 1. následujícího roku. Žalovaná společnost posléze odmítla dlužné nájemné zaplatit s tím, že smlouva z 6. 9. 1995 je neplatná, neboť nájem podílu mezi spoluvlastníky není možný.

Soud prvního stupně žalobu zamítl. Soud prvního stupně uvedl, že nájemní smlouva je neplatná podle § 39 ObčZ pro rozpor s § 663 ObčZ, který vylučuje možnost sjednání nájmu mezi spoluvlastníky věci. Podle tohoto ustanovení nelze přenechat k užívání či brání užítku ideální část věci, ale toliko její celek, popř. část vymezenou reálně. Rozhodnutí dalších spoluvlastníků nemovitostí z 2. 1. 1999, to je dědiců po S. P., o tom, kterou část společných nemovitostí je oprávněna užívat žalobkyně a kterou část ostatní spoluvlastníci, shledal soud prvního stupně platným ve smyslu § 139 odst. 2 ObčZ a uzavřel, že jde o rozhodnutí závazné pro všechny spoluvlastníky.

Odvolací soud změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, „že žalovaná společnost je povinna zaplatit žalobkyni částku 300.000,- Kč, z částky 150.000,- Kč s 12 % úrokem ročně ode dne 16. července 1999 do zaplacení a z částky 150.000,- Kč s 10% úrokem ročně ode dne 16. ledna 2000 do zaplacení, vše do tří dnů

od právní moci rozsudku“. Odvolací soud se s právními závěry soudu prvního stupně ztotožnil toliko v názoru, že spoluvlastníci nemohou uzavřít nájemní smlouvu týkající se společné věci, neboť taková smlouva by obcházel základní principy, na nichž je postaveno spoluvlastnictví. S odkazem na § 35 odst. 2 ObčZ ale uvedl, že soud prvního stupně měl posoudit, zda smlouva uzavřená mezi spoluvlastníky nespĺňovala znaky jiné smlouvy, či zda nešlo o dohodu spoluvlastníků o hospodaření se společnou věcí. Smlouva z 6. 9. 1995 takovou smlouvou byla. Jejím účastníky byli všichni tehdejší spoluvlastníci nemovitostí, žalovaná při tom byla řádně zastoupena a šlo tudíž o smlouvu o hospodaření se společnou věcí, uzavřenou v souladu s § 139 odst. 2 ObčZ. Možnou změnu této smlouvy v budoucnu připouštěl její článek IX. S podrobným výkladem postupů při rozhodování spoluvlastníků o hospodaření se společnou věcí ve světle zákonné úpravy v dopadu na danou věc pak odvolací soud uzavřel, že rozhodnutí spoluvlastníků z 2. 1. 1999 o hospodaření s předmětnými nemovitostmi za neúčasti žalobkyně jako jednoho z nich bylo absolutně neplatné z důvodů uvedených v § 39 ObčZ a učiněné v rozporu s § 3 odst. 1 ObčZ. Dohoda z 6. 9. 1995 byla naopak platná a nebylo-li dosud rozhodnuto o jiném způsobu hospodaření, příslušela žalobkyni požadovaná náhrada ve smyslu příslušných zákonných ustanovení odvolacím soudem podrobně specifikovaných.

Proti rozsudku odvolacího soudu podává žalovaná dovolání. Nesouhlasí s právní argumentací odvolacího soudu k otázce postupu spoluvlastníků při rozhodování o hospodaření se společnou věcí většinou, počítanou podle podílů, a odkazuje na názory vyslovené v rozhodnutích Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 2 Cdon 374/97 (publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí pod č. 22/1999) a sp. zn. 2 Cdon 1313/97 (Právní rozhledy č. 2/2000, str. 69 a Sbírka soudních rozhodnutí č. 19/2001). Dále odkazuje na dikci § 139 odst. 2 ObčZ, který ohledně platnosti rozhodnutí o hospodaření se společnou věcí z pohledu disponování většinovým spoluvlastnickým podílem nepředepisuje žádnou zvláštní proceduru ani provedení formálního hlasovacího aktu. O hlasech je zmínka jen v druhé větě odstavce 2, a to pouze v souvislosti s rovností hlasů. Zákon tedy nepředepisuje nutnost formálního hlasování. Rozhodnutí z 2. 1. 1999 tedy dovolatelka pokládá za platné a pro spoluvlastníky závazné. K námitce odvolacího soudu, že zmíněné rozhodnutí nebylo žalobkyni oznámeno a tudíž odporuje dobrým mravům, namítá, že žalobkyně ani její právní předchůdkyně ostatní spoluvlastníky neinformovaly o tom, že došlo k převodu spoluvlastnického podílu. Proto ostatní spoluvlastníci vycházeli z toho, že další spoluvlastníci je J. K., a té obsah svého rozhodnutí sdělili. Žalobkyně byla posléze, 23. 8. 1999, o uvedeném rozhodnutí informována. Rozhodnutí odvolacího soudu proto spočívá na nesprávném právním posouzení věci, přičemž na takovém rozhodnutí spočívá i posouzení otázky platnosti tzv. nájemní smlouvy z 6. 9. 1995 odvolacím soudem. Ten ji označil za dohodu o hospodaření se společnou věcí podle § 139 odst. 2 ObčZ s poukazem na § 35 odst. 2 ObčZ. Toto ustanovení ale v odůvodnění svého rozsudku cituje neúplně a opomíjí, že podmínkou výkladu právního úkonu nejen podle jazykového vyjádření, ale též podle vůle jednajících osoby, je, aby tato vůle nebyla v rozporu s jazykovým projevem. Jestliže je tedy smlouva z 6. 9. 1995 označena jako ná-

jemní a celý text smlouvy se týká nájmu a nájemného, pak je v rozporu s jazykovým vyjádřením posuzovat ji jako úplně jiný právní úkon. Navrhuje, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení, a dále rozhodl o odkladu vykonatelnosti tohoto rozsudku.

Dovolání je důvodné.

V dané věci odvolací soud považoval rozhodnutí spoluvlastníků o hospodaření se společnou věcí ze dne 2. ledna 1999 za neplatné (pro rozpor s § 139 odst. 2 ObčZ a s § 3 odst. 1 ObčZ) proto, že žalobkyně nebyla k rozhodování o hospodaření se společnými nemovitostmi přizvána a ani se tohoto rozhodování nezúčastnila. Tento právní názor odvolacího soudu je správný. K úvaze odvolacího soudu lze dodat, že stejný právní názor zaujal i Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí publikovaném pod č. C 583 ve svazku 7 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydávaného nakladatelstvím C. H. Beck. V tomto rozhodnutí se uvádí: „Podle § 137 odst. 1 ObčZ, jež znění se od počátku jeho účinnosti, tj. od 1. 4. 1964, nezměnilo, podíl vyjadřuje míru, jakou se spoluvlastníci podílejí na právech a povinnostech vyplývajících ze spoluvlastnictví ke společné věci. Z tohoto ustanovení tedy vyplývá povinnost spoluvlastníka podílet se podle výše svého podílu na nákladech vynaložených na společnou věc. Taková povinnost spoluvlastníka je však vázána také na respektování práva rozhodovat o vynaložení nákladů, resp. o hospodaření se společnou věcí. Zatímco podle § 139 ObčZ ve znění účinném do 31. 12. 1991, došlo-li mezi spoluvlastníky k neshodě o právech a povinnostech vyplývajících z podílového spoluvlastnictví, rozhodl na návrh některého z nich soud, pak podle § 139 odst. 2 ObčZ ve znění zákona č. 509/1991 Sb., o hospodaření se společnou věcí rozhodují spoluvlastníci většinou počítanou podle velikosti podílů. Při rovnosti hlasů nebo nedosažne-li se většiny anebo dohody, rozhodne na návrh kteréhokoliv spoluvlastníka soud.

Pod pojem hospodaření se společnou věcí, o kterém mají spoluvlastníci podle § 139 odst. 2 ObčZ rozhodovat, lze podřadit i rozhodnutí o tom, jaká investice, tj. náklad jakého druhu a v jaké výši, má být do společné věci provedena. Pokud zákon stanoví, že rozhodují spoluvlastníci většinou, počítanou podle velikosti jejich podílů, pak z toho vyplývá, že nerozhoduje jen většina, aniž by menšinovému spoluvlastníku byla dána jakákoliv možnost, aby se pro zamýšlenou investici mohl rovněž rozhodnout či se k ní vyjádřit. To lze dovodit i z logického výkladu tohoto ustanovení: má-li vůbec v úvahu připadat dohoda spoluvlastníků nebo rovnost hlasů nebo nedosažení většiny, musí být menšinovému spoluvlastníku záměr investici provést (a to jakého druhu a v jaké výši) ostatními spoluvlastníky předstřehn, aby se tak mohl vyjádřit k tomu, zda s ní soublesí či nikoliv (a také případně uvážit možnost zrušení a vypořádání spoluvlastnického vztahu)... Pokud by menšinovému spoluvlastníku vůbec nebyla dána možnost vyjádřit se k zamýšlené investici (druh a výše), pak i za situace, kdy by s takovou investicí soublesila většina spoluvlastníků, počítaná podle velikosti podílů, nejde o rozhodnutí většiny ve smyslu § 139 odst. 2 ObčZ. V takovém případě by šlo z hlediska hospodaření spoluvlastníků se společnou věcí o neplatný právní úkon“. Tento názor byl vyjádřen

i v odborné literatuře (Komentář k čl. obecnému občanskému zákoníku a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Praha 1936, díl III., s. 617). Dovolatel odkazuje na R 19/2001 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, z jehož odůvodnění se podle něj podává spíše opačný názor, nicméně tato otázka nebyla v právní větě, pro kterou toto rozhodnutí bylo přijato k publikaci, řešena a nebyla ani předmětem dovolacího přezkumu.

Naproti tomu názor odvolacího soudu, podle kterého „nájemní smlouvu“, uzavřenou spoluvlastníky 6. 9. 1995, je třeba považovat za dohodu spoluvlastníků o hospodaření se společnou věcí (§ 139 odst. 2 ObčZ), je předčasný. Správný je názor, že v souladu s § 35 odst. 2 ObčZ je při výkladu této dohody třeba přihlížet k vůli účastníků; to však podle znění zákona platí, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem. Věc bylo třeba posoudit i podle § 41a odst. 2 ObčZ, podle kterého má-li neplatný právní úkon náležitosti jiného právního úkonu, který je platný, lze se jej dovolat, je-li z okolností zřejmé, že vyjadřuje vůli jedné osoby (toto ustanovení poněkud nepřesně vyjadřuje to, co vystihl odvolací soud odkazem na vůli účastníků). Hospodářský cíl, k němuž směřovala vůle účastníků projevovaná v písemné smlouvě, byl dosažitelný jak nájemní smlouvou (pokud by ovšem byl možný nájem spoluvlastnického podílu), tak i dohodou o hospodaření se společnou věcí. Až potud lze považovat úvahy odvolacího soudu za správné. Podle názoru dovolacího soudu však skutečnost, že účastníci výslovně uzavřeli dohodu o nájmu podílu, není právně bezvýznamná. Pokud by totiž účastníci skutečně chtěli uzavřít smlouvu o nájmu podílu, pak nutně museli vycházet z toho, že jejich práva a povinnosti v tomto vztahu se budou řídit ustanoveními občanského zákoníku o nájemní smlouvě (§ 663 a násl. ObčZ), a nikoliv ustanoveními o spoluvlastnictví (§ 137 a násl. ObčZ). Pro posouzení věci je tedy podstatné, zda účastníci chtěli uzavřít nájemní smlouvu, anebo zda jim šlo o dohodu o hospodaření se společnou věcí. K rozhodnutí proto bylo třeba učinit potřebná skutková zjištění, týkající se vůle účastníků, a to vzhledem k uplatnění zásady projednací na základě tvrzení účastníků a jejich důkazních návrhů.

V dané věci žalobkyně výslovně netvrdila, že by vůle účastníků, projevovaná ve smlouvě z 6. 9. 1995, směřovala k uzavření dohody o hospodaření se společnou věcí. V závěrečném návrhu, učiněném před soudem prvního stupně (č. l. 41 v.) a posléze i před soudem odvolacím (č. l. 62 v.) sice nastínila možnost posouzení smlouvy jako „dohody spoluvlastníků o užívání spoluvlastnického podílu“, v zásadě však nadále (viz její odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně, zejména č. l. 53) tvrdila, že jde o platnou nájemní smlouvu, příp. se dovolávala bezdůvodného obohacení, které žalovaná získala. Netvrdila, že vůle účastníků směřovala právě k uzavření nájemní smlouvy (s důsledky plynoucími pro účastníky z ustanovení občanského zákoníku o nájemní smlouvě); jádro sporu podle jejich vyjádření tak spočívalo v otázce, zda lze pronajmout spoluvlastnický podíl, resp. ideální část nemovitosti. Za této situace ovšem žalovaná neměla důvod tvrdit skutečnosti, které by pro ni – ve vztahu k posouzení této smlouvy – měly příznivé právní následky, a nabízet k nim důkazy; konkrétně neměla důvod tvrdit, že účastníkům šlo opravdu o nájem spoluvlastnického podílu a že jejich vůle nesměřovala k rozhodnutí o hos-

podání se společnou věcí s důsledky uvedenými v ustanoveních občanského zákoníku o podílovém spoluvlastnictví. Názor, že vůle účastníků směřovala ve skutečnosti k uzavření dohody o hospodaření se společnou věcí byl vnesen do řízení až rozsudkem odvolacího soudu, byl pro účastníky neočekávaný a dovolatelé se nemohli vyjádřit k právní stránce věci a tvrdit skutečnosti, které by uplatnění normy, aplikované odvolacím soudem, v daném případě vyloučily a navrhovat důkazy k prokázání těchto skutečností. Vzhledem k tomu, že povinnost tvrzení i povinnost důkazní jsou povinnostmi procesními, bylo větší soudu v tomto případě poučit účastníky o této povinnosti ve vztahu ke skutečnosti, o kterou soud zamýšlel opřít rozhodnutí a kterou dosud žádný z účastníků neuplatňoval (§ 5 OSŘ). Pokud tak soud neučinil, trpí řízení jinou vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci [§ 241 odst. 3 písm. b) OSŘ], k níž dovolací soud přihlíží, i když nebyla v dovolání uplatněna (§ 242 odst. 3 OSŘ). Je třeba poukázat i na právní názor Ústavního soudu, vyjádřený v nálezu z 24. 9. 1998, sp. zn. III. ÚS 139/98, podle kterého „změna právního náhledu odvolacího soudu je tudíž důvodem kasačního rozhodnutí odvolacího soudu, přičemž z hlediska ústavněprávního se tím účastníkům otevírá možnost uplatnění práva vyjádřit se k němu, případně i předložit nové důkazy, které z pohledu dosavadního nebyly relevantní“.

Zřízení věcného břemene pro oprávněného v rozsahu „jako by byl vlastníkem nemovitosti“

Pokud je ve smlouvě o zřízení věcného břemene dohodnuto užívání nemovitosti oprávněným „v tom rozsahu, jako by byl vlastníkem nemovitosti“, nelze z toho dovozovat, že jako uživatel by měl všechna práva vlastníka, tedy i právo nemovitost zcizit.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. května 2002, sp. zn. 30 Cdo 644/2002

Z odůvodnění: Soud prvního stupně určil, že kupní smlouva uzavřená mezi žalobcem a žalovanými o prodeji domu a pozemků v rozsudku uvedených je neplatná a určil, že jako vlastníkem nemovitosti u Katastrálního úřadu v D. bude zapsán žalobce B. K. Odvolací soud změnil rozsudek okresního soudu tak, že žalobu zamítl. Proti tomuto rozsudku podal žalobce dovolání k Nejvyššímu soudu. Ten dovoláním napadené rozsudky zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Důvodem zrušení rozsudků soudů obou stupňů byla skutečnost, že se zabývaly otázkou neplatnosti kupní smlouvy pouze z důvodu nezaplacení kupní ceny žalovanými. Nezabývaly se však otázkou neplatnosti kupní smlouvy z důvodu její neurčitosti a nesrozumitelnosti, čehož se žalobce rovněž dovolával. Rozsudek odvolacího soudu, stejně jako soudu prvního stupně, dovolací soud posoudil jako rozhodnutí, které spočívalo na nesprávném právním posouzení věci.

Po doplnění dokazování soud prvního stupně určil, že shora označená kupní smlouva je neplatná podle § 37

odst. 1 občanského zákoníku (dále jen „ObčZ“), protože se jedná o právní úkon neurčitý a nesrozumitelný, zejména ve formulaci druhého odstavce na straně druhé smlouvy. Z této formulace není zřejmé, jaké další stavby a přístavby žalobce prodal, zda jde o věci nemovité či movité, co je součástí a co příslušenství a čeho. Není rovněž zřejmé, v jakých mezích a hranicích žalobce věci užíval a je zde rovněž neurčité vymezení práv žalobce v části smlouvy týkající se zřízení věcného břemene. Ve smlouvě není odkaz na znalecký posudek.

Odvolací soud změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že návrh na určení neplatnosti předmětné kupní smlouvy zamítl. Odvolací soud vyšel ze závěru, že žalobce a žalovaný jako otec a syn, kteří nemovitost po řadu let společně užívali, předmětné nemovitosti podrobně znali. Před uzavřením kupní smlouvy byl vypracován znalecký posudek ohledně ceny nemovitostí. Jak žalobce, tak i žalovaný při uzavření kupní smlouvy museli vědět, že předmětem prodeje jsou obě parcely i všechny stavby na nich umístěné. Nebylo proto nejmenších pochybností o tom, co je předmětem koupě a prodeje. V předmětné kupní smlouvě byla jednoznačně určena kupní cena a vyjádřeno zřízení doživotního a bezplatného užívání nemovitostí žalobcem. Pouze formulace, že žalobce bude užívat nemovitosti „jako by byl vlastníkem“, není zcela jednoznačná, nelze ji ovšem vykládat tak, že by žalobce jako uživatel měl právo s nemovitostmi disponovat. Odvolací soud posoudil některé formulace notářky, která smlouvu sepsala, jako archaické s tím, že jsou ovlivněny její praxí, ale nemohou tím ovlivnit určitost smlouvy. Dospěl proto k závěru, že předmětná smlouva je dostatečně určitá, srozumitelná a obsahuje všechny náležitosti. Tvzení žalobce, že smlouva je neurčitá a nesrozumitelná, posoudil odvolací soud jako účelové a jeho příčinu spatřoval ve změně stanoviska žalobce prodat nemovitosti žalovaným.

Proti tomuto rozsudku podal žalobce dovolání. Dovolatel opětovně zdůraznil, že neplatnost kupní smlouvy jakožto právního úkonu spatřuje v jeho neurčitosti a nesrozumitelnosti, neboť není zřejmé, jaké další stavby a přístavby žalobce prodal, zda jde o věci nemovité či movité a co je součástí a co je příslušenství a čeho. Dále není z kupní smlouvy zřejmé, v jakých mezích a hranicích navrhovatel věci užíval, není jasně vymezeno ani zřízení věcného břemene. Formulace „užívání, jako by byl vlastníkem“ umožňuje nejen užívání a brání plodů a užitků, ale i zatěžování nemovitosti a její zcizení, případně odstranění, jak to vyplývá z obsahu vlastnického práva.

Dovolání není důvodné.

V přezkoumávané věci je jádrem sporu posouzení platnosti dvoustranného právního úkonu, tedy kupní smlouvy uzavřené ve formě notářského zápisu dne 9. 8. 1993 mezi žalobcem a žalovanými. Po posouzení obsahu kupní smlouvy dovolací soud dospěl k závěru, že označení předmětu smlouvy – všech nemovitostí – i rozsahu výkonu vlastnických práv k těmto nemovitostem je dostatečně určité. Formulaci „v těch mezích a hranicích, jak prodávající nebo jeho právní předchůdci uvedené nemovitosti užívali, nebo k tomu byli oprávněni“ je třeba posuzovat v souvislosti s dalším textem smlouvy, podle něhož na nemovitosti neváznou žádné dluhy a závady, což znamená, že šlo o převod všech vlastnických práv v mezích zákona. Dále je ve smlouvě jasně dohodnuta

kupní cena a dostatečně srozumitelně je vyjádřeno i zřízení věcného břemene pro žalobce. Formulace „doživotní a bezplatné právo užívání celých předmětných nemovitostí, jako by byl vlastníkem“ je sice poněkud neobratná, ale zcela nepochybně z ní vyplývá, že věcné břemeno je vázáno pouze na osobu žalobce a jeho smrtí zanikne. Pokud je ve smlouvě dohodnuto užívání nemovitostí žalobcem v tom rozsahu, jako by byl vlastníkem, nelze z toho dovozovat, že jako uživatel by měl všechna práva vlastníka, tedy i právo nemovitost zcizit. Vlastnictví totiž přešlo dnem zápisu do katastru nemovitostí na žalované jako nabyvatele, kteří tím nabyli všechna práva vlastníka ve smyslu ustanovení § 123 ObčZ. K tomu lze dodat, že předmětné nemovitosti i rozsah jejich užívání oba účastníci smlouvy, tedy otec jako prodávající a syn jako kupující, dobře znali, společně je po řadu let užívali. Proto se také, jak je ve smlouvě uvedeno, oba shodli na obsahu smlouvy tak, jak jej notářka formulovala.

Datum podpisu závěti, určitost v označení závětních dědiců a obsah závěti porízené podle § 476b ObčZ jako náležitosti platné závěti

1. Datum podpisu závěti může být uvedeno na kterémkoli místě závěti, aniž by to mělo vliv na její platnost.

Ze skutečnosti, že jediné datum uvedené v závěti je označeno jako datum sepsání závěti, nelze ještě dovozovat, že závěť neobsahuje datum, kdy byla podepsána; datum sepsání závěti a datum jejího podpisu se budou zpravidla shodovat.

2. Nejsou-li závětní dědicí označeni v závěti obvyklými údaji totožnosti, jako je datum narození, adresa bydliště apod., není to důvodem neplatnosti závěti pro neurčitost, jestliže označení dědice v závěti umožňuje jeho identifikaci.

3. Neobsahuje-li text závěti porízené podle § 476b ObčZ prohlášení, že pořizovatel před dvěma svědky současně přítomnými výslovně projevil, že listina obsahuje jeho poslední vůli, není to důvodem její neplatnosti. Rozhodující je, zda pořizovatel takové prohlášení fakticky učinil, a nikoli, zda to bylo v závěti uvedeno.

Usnesení Městského soudu v Praze č. j. 24 Co 297/2002-127 ze dne 30. 12. 2002

Z odůvodnění: Napadeným usnesením soud I. stupně rozhodl, že A. Š., bytem P., je z titulu závěti ze dne 24. 4. 1998 výlučnou dědičkou po zůstaviteli. V odůvodnění uvedl, že zůstavitel zanechal závěť ze dne 24. 4. 1998, ve které odkázal veškerý majetek A. Š., která závěť předložila při jednání pověřenému soudnímu komisaři s tím, že se jedná o závěť, sepsanou jedním ze svědků porízení závěti, panem J. D., bytem B, a podepsanou zůstavitelem, závětní dědičkou, svědkem panem J. D. a svědkem panem V. K., bytem P. Jako dědička z titulu vedení společné domácnosti se zůstavitelem se přihlásila paní H. W., bytem B, která byla vzhledem ke spornosti svého tvrzeného dědičského práva usnesením z 27. 7. 1999 odkázána, aby toto právo uplatnila podáním žaloby (§ 175k odst. 2 OSŘ). Na základě podané žaloby Obvodní soud pro P. pod sp. zn.

26 C 22/99 rozsudkem ze dne 6. 6. 2000 určil, že žalobkyně H. W. žila se zůstavitelem ve společné domácnosti od roku 1994 až do jeho smrti a z tohoto důvodu pečovala o společnou domácnost. K odvolání žalované A. Š. Městský soud v Praze jako soud odvolací rozsudkem čj. 35 Co 316/2001-140 ze dne 9. 10. 2001, který nabyl právní moci 30. 11. 2001, změnil rozsudek tak, že se žaloba zamítá, s tím, že na určení sporné skutečnosti vedení společné domácnosti není dán náležitý právní zájem, dokud nebylo právně relevantně určeno, že závěť zůstavitele je neplatná. Soud proto v dědicím řízení v souladu s citovaným rozsudkem Městského soudu v Praze zkoumal platnost závěti zůstavitele ze dne 24. 4. 1998. S ohledem na to, že v závěti nebylo uvedeno prohlášení svědků pořízení závěti o tom, že zůstavitel před nimi výslovně projevil, že listina obsahuje jeho poslední vůli, bylo třeba objasnit okolnosti pořizování závěti. Ze spisu vedeného pod sp. zn. 26 C 212/99 soud zjistil, že svědek závěti, pan J. D., zemřel. Od výslechu druhého svědka, pana V. K., bylo upuštěno, neboť byl doložen notářský zápis JUDr. E., notáře v P., ze dne 9. 3. 2001, osvědčující prohlášení pana V. K. učiněné za účelem předložení k důkazu soudu, jehož obsahem je popis děje při sepsání a podpisu závěti zůstavitele, která je přílohou notářského zápisu. Pan V. K. před notářem potvrdil, že zůstavitel před ním i před panem J. D. výslovně prohlásil, že ustanovuje dědičkou svého majetku paní A. Š., a požádal pana J. D., aby toto zapsal, dále uvedl, že listinu dle diktátu zůstavitele sepsal dne 24. 4. 1998 pan J. D., že zůstavitel poté listinu na důkaz svého rozhodnutí za přítomnosti pana V. K., pana J. D. a paní A. Š. podepsal, že jako svědkové listinu podepsali pan V. K. a pan J. D. a vedle toho též paní A. Š. a že listina je pravým a platným projevem vůle zůstavitele. Tvzení paní H. W., podle kterého je závěť v rozporu s § 476 odst. 2 ObčZ a § 476b ObčZ není důvodné, neboť závěť obsahuje den, měsíc a rok, kdy byla podepsána, a skutečnost, že závěť neobsahuje výslovně prohlášení svědků, že pořizovatel závěti před nimi výslovně projevil, že listina obsahuje jeho vůli, nečiní závěť neplatnou, protože toto prohlášení svědek pořízení učinil dodatečně, a to formou veřejné listiny. Pravost závěti napadena nebyla. Vzhledem ke shora uvedeným skutečnostem považuje soud závěť zůstavitele ze dne 24. 4. 1998 za pravou a platnou, rozhodl podle § 175k odst. 1 OSŘ a bude dále jednat se závětní dědičkou.

Proti tomuto usnesení podala odvolání H. W. Namítala, že závěť je neplatná, neboť neobsahuje datum podpisu. Nevěřící ani v pravost závěti, neboť žila se zůstavitelem 4 roky před jeho smrtí ve společné domácnosti a měli společné plány. Na výzvu soudu odvolání doplnila. Namítala, že závěť neobsahuje: a) datum, kdy zůstavitel závěť podepsal, b) výslovný projev vůle zůstavitele, učiněný přede dvěma svědky současně přítomnými, že listina obsahuje jeho poslední vůli a c) adresu bydliště dědičky. Uvedená závěť tedy nesplňuje zákonné náležitosti uvedené v § 476 odst. 2 a 476b ObčZ, což má za následek neplatnost takového právního úkonu podle § 40 ObčZ. Navrhuje, aby soud vydal rozsudek, kterým se určuje, že závěť zůstavitele, sepsaná dne 24. 4. 1998 svědkem J. D. a podepsaná svědky J. D. a V. K., je neplatná, a že dědicem ze zákona ve III. dědicí skupině je H. W.

Závětní dědička A. Š. prostřednictvím právního zástupce, kterého si zvolila, ve vyjádření k podanému odvolání namítala, že nebyly odstraněny vady odvolání

a v odvolacím řízení byl v rozporu s § 216 odst. 2 OSŘ odvolatelkou uplatněn nový nárok (nepřípustný odvolací návrh), tj. vynesení rozsudku, že závěť je neplatná a dědičkou ze zákona je ve III. dědicí skupině H. W. Navrhla, aby odvolací soud podle § 211 a § 43 odst. 2 OSŘ odvolání odmítl a uložil H. W. povinnost zaplatit A. Š. náklady řízení (odměnu právního zástupce dle § 5 písm. c) vyhl. č. 484/2000 Sb. a paušální náhradu za dva úkony 2x 75,- Kč).

Odvolací soud přezkoumal napadené usnesení podle dosavadních právních předpisů, aniž nařizoval ve věci jednání, neboť napadené usnesení bylo vydáno po řízení provedeném podle dosavadních právních předpisů, platných před novelou občanského soudního řádu (viz bod 15. hlavy I. části dvanácté zák. č. 30/2001 Sb., § 214 odst. 2 písm. c) OSŘ ve znění platném v době úmrtí zůstavitele).

Odvolání není důvodné.

Odvolatelka zpochybňuje platnost závěti (a tím i dědicí právo závětní dědičky) ze tří shora uvedených důvodů.

Jako první důvod uvádí, že závěť neobsahuje datum, kdy zůstavitel závěť podepsal. Toto tvrzení a názor, který blíže nevysvětluje, resp. vysvětluje jen odkazem na ustanovení § 476 odst. 2 ObčZ, nemůže obstát. Předmětná závěť obsahuje datum „sepsáno v Praze dne 24. dubna 1998“ a za textem závěti obsahuje i podpis zůstavitele J. L. Z ustanovení § 476 odst. 2 ObčZ vyplývá jen to, že „v každé závěti musí být uveden den, měsíc a rok, kdy byla podepsána“. V žádném případě toto ustanovení neukládá povinnost uvést v závěti výslovně, že jde o datum, kdy zůstavitel závěť podepsal. Nikde není také stanoveno, na kterém místě závěti má být datum umístěno – může být tedy na kterémkoli místě závěti (v záhlaví, v textu, za textem). Ani z toho, že je v závěti uvedeno „sepsáno dne ...“ a nikoli „podepsáno dne ...“ nelze usuzovat, že se nejedná o datum podpisu závěti. Podpis zůstavitele je na závěti bezprostředně za textem a pravost tohoto podpisu nebyla zpochybňována ani odvolatelkou. Pokud snad námitkou mělo být naznačeno, že závěť zůstavitel podepsal jiného dne než který je v ní uveden jako den sepsání, bylo by takové tvrzení v naprostém rozporu s výpovědí svědka závěti V. K., učiněnou do notářského zápisu sepsaného notářem JUDr. E. Tento notářský zápis je zajištěním důkazu ve smyslu § 78a OSŘ a důkazem ve smyslu § 125 OSŘ. V. K., který byl přímým svědkem při pořizování závěti zůstavitele, do notářského zápisu výslovně uvedl, že závěť na žádost a dle diktátu zůstavitele sepsal 24. 4. 1998 pan J. D. a zůstavitel pak v přítomnosti J. D., V. K. a A. Š. závěť podepsal.

Druhým důvodem neplatnosti závěti má být to, že závěť neobsahuje výslovný projev vůle zůstavitele, učiněný přede dvěma svědky současně přítomnými, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Právní úprava však nevyžaduje, aby takový projev byl obsahem závěti, tj. aby byl výslovně obsažen v textu tohoto právního úkonu. Podle ustanovení § 476b ObčZ, které odvolatelka cituje, zůstavitel pouze „musí před dvěma svědky současně přítomnými výslovně projevit, že listina obsahuje jeho poslední vůli“, což neznamená, že to musí písemně uvést v textu závěti. Takový projev lze učinit jakýmkoli způsobem, tedy např. i tak, že na dotaz svědků, zda listina obsahuje jeho poslední vůli, zůstavitel přikývne apod. (viz např. ze starší judikatury Rv I 992/26, podle

kterého o takový projev půjde i tehdy, předložil-li zůstavitel napsanou listinu svědkům k podpisu a odpoví kladně na jejich dotaz, zda listina obsahuje jeho poslední vůli, z novější judikatury pak usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 18 Co 397/98, publikované v časopise Ad notam č. 2/2000). Důležité je jen to, zda zůstavitel takový projev učinil. V. K. ve shora citovaném notářském zápise potvrzuje, že se tak stalo: skutečnost, že listina obsahuje projev poslední vůle zůstavitele, vyplývá již z toho, že listina byla sepsána podle diktátu zůstavitele a zůstavitel výslovně prohlásil před oběma svědky, že po dobrém uvážení ustanovuje dědičkou A. Š. (viz strana druhá notářského zápisu).

Třetím a posledním důvodem neplatnosti závěti, který odvolatelka uvádí, je to, že v závěti není uvedena adresa bydliště dědičky. Podle § 477 odst. 1 ObčZ zůstavitel v závěti „ustanoví dědice“. Zákon však nevyžaduje, aby v závěti byli dědici identifikováni adresou či jinými předepsanými údaji. Závět, jako právní úkon vyjádřený slovy, je třeba vykládat zejména též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil (§ 35 odst. 2 ObčZ). Je-li možno zjistit z okolností, koho chtěl zůstavitel závětí ustanovit za dědice, nelze závět považovat za neurčitou či neplatnou jen proto, že není uvedena adresa dědice (popřípadě jeho datum narození, rodné číslo či jiné údaje). Je-li možné dědice identifikovat za pomoci údajů v závěti uvedených, s přihlédnutím k osobním poměrům zůstavitele, nelze jejich označení považovat za neurčité. Judikatura dovodila, že ustanovil-li zůstavitel za dědice „synovce, neteře a sestry“, je jednoznačně určitelné, kdo jimi byli a závětními dědici jsou všichni (R 54/91). Obdobně je možné identifikovat např. „děti“ (srov. usnesení Krajského soudu v Brně, sp. zn. 18 Co 218/93, Ad notam č. 2/1995), „děti jediné zůstavitelovy neteře“ a stejně „sestru Libuši a synovce Petra“, jsou-li zde jediné osoby tohoto jména v uvedeném příbuzenském vztahu k zůstaviteli. V této věci, kde je dědička v závěti označena nejen jménem a příjmením, ale dokonce i datem narození („... A. Š., nar. 28. 4. 1938“), pak nemožno o totožnosti dědičky vzniknout žádné pochybnosti.

Napadené usnesení soudu I. stupně je věcně správné, proto bylo odvolacím soudem potvrzeno (§ 219 OSŘ).

Spor o aktiva a pasiva dědictví podle § 175k odst. 3 OSŘ

O spornost aktiv či pasiv dědictví ve smyslu § 175k odst. 3 OSŘ jde jen tehdy, uvedou-li účastníci odchylné skutkové verze o majetku (dluhu), přičemž verze alespoň jednoho účastníka odůvodňuje zařazení a verze jiného účastníka nezaražení majetku či dluhu do aktiv či pasiv dědictví. Pouhá rozdílná tvrzení účastníků, bez jejich odlišného skutkového zdůvodnění, nelze ještě považovat za spor ve smyslu § 175k odst. 3 OSŘ.

Usnesení Městského soudu v Praze č. j. 24 Co 127/2002-72 ze dne 28. 6. 2002

Z odůvodnění: Napadeným usnesením soud I. stupně ve výroku I. určil obvyklou cenu majetku částkou 3.833.149,66 Kč, vyšší dluhů částkou 6.499,30 Kč a čís-

tou hodnotu dědictví částkou 3.826.650,36 Kč. Výrokem II. potvrdil, že veškeré jmění zůstavitele (ve výroku vyjmenované) nabývají neteř D. H. jednou polovinou a družka Z. K. rovněž jednou polovinou, s tím, že ve stejném poměru odpovídají za pohřební výlohy. Výrokem III. určil odměnu notářky částkou 20.000,- Kč a její hotové výdaje částkou 48,60 Kč, a uložil oběma dědičkám, aby tyto náklady uhradily každá částkou 10.024,30 Kč na účet soudní komisařky. Zároveň vyslovil, že žádná z účastnic nemá právo na náhradu nákladů řízení. V odůvodnění uvedl, že obvyklá cena majetku a výše dluhů zůstavitele byla stanovena shodně s údaji účastnic a daty ve spise. Zůstavitel nezanechal závět a ze zákona dědí ve třetí dědičské skupině poz. neteř D. H. a poz. družka Z. K., každá jednou polovinou. Dědictví neodmítly, ale k dohodě o vypořádání dědictví nedošlo, proto soud rozhodl ve smyslu ustanovení § 175q odst. 1 písm. d) OSŘ a potvrdil nabytí dědictví podle dědičských podílů. Výrok o odměně notářky odůvodnil ustanovením § 140 odst. 3 a § 151 a OSŘ a § 14 a 15 vyhl. č. 612/1992 Sb., o odměnách notářů a správců dědictví. Hotové výdaje ve výši 48,60 Kč spočívaly v nákladech na poštovné. Výrok o nákladech řízení se opírá o ustanovení § 146 odst. 1 písm. a) OSŘ.

Proti usnesení podala odvolání družka Z. K. Namítala, že soud při svém rozhodování nezohlednil vyšší pohledávky odvolatelky Z. K. proti zůstaviteli. Zůstavitel a Z. K. spolu žili jako druh a družka ve společné domácnosti přes třicet let – původně v bytě v Ž., jehož nájemcem byla dříve Z. K., později od roku 1994/95 v nově postaveném domě v K. V roce 1985 se stal zůstavitel nájemcem bytu v B. (který mu byl přidělen jako byt náhradní) a později v roce 1998 i členem nově založeného bytového družstva v tomto domě. Vzhledem k tomu, že zůstavitel fakticky bydlel se svou družkou v K., přestěhovala se do předmětného bytu s jeho souhlasem dcera Z. K., která byt užívá a hradí veškeré služby spojené s užíváním bytu i nadále. Z. K. je vdova a po svém zemřelém muži pobírá od roku 1966 zahraniční vdovský vojenský důchod. Tento stabilní významný zdroj příjmů (od cca 12.000,- Kč ročně v šedesátých letech po cca 200.000,- Kč ročně v současnosti) byl také jediným důvodem, proč zůstavitel a Z. K. neuzavřeli manželství (neboť pokud by se Z. K. znovu provdala, pozbyla by nároku na tento důchod). Součástí jmění zůstavitele zahrnutého do dědictví je mj. i dům v katastrálním území K. Stavitelem a osobou, na jejíž žádost byla formálně udělena veškerá povolení týkající se stavby (stavební povolení, kolaudační rozhodnutí apod.), byl sice zůstavitel, který se rovněž stal výlučným vlastníkem této nemovitosti, ale veškeré finanční prostředky použité na projekt, stavbu a vybavení domu pocházejí z výlučného vlastnictví odvolatelky. Příjmy zůstavitele a Z. K. z jejich zaměstnání v době stavby a před zahájením stavby neumožňovaly její financování. V době, kdy výstavbu domu plánovali a zahájili, tj. v roce 1987, uvažovali o společné půjčce od České státní spořitelny, nicméně nakonec se rozhodli pro postupnou výstavbu z vdovského vojenského důchodu Z. K. Ten byl jediným zdrojem, který umožnil financování stavby domu a po kolaudaci domu též postavení zahradního skleníku, opravy střechy, oplocení pozemku, venkovní úpravy, údržbu apod. Provedení veškerých stavebních prací odbornými firmami a nákup materiálu hradila ze svého důchodu výlučně Z. K. Podle dochovaných faktur a účtů za

materiál a práci řemeslníků na stavbě domu a podle záznamů Z. K. o výběrech hotovosti z jejího účtu a vkladní knížky, kam byl ukládán její důchod, je evidentní, že celkový součet peněžních prostředků Z. K. investovaných v období od roku 1986 do roku 1999 do „společného“ domu dosahuje částky minimálně 913.234,- Kč. Konečná suma byla ve skutečnosti ještě vyšší, ale doklady o ostatních výdajích se již nedochovaly. Zůstavitel sám vykonával některé práce na stavbě, objednával a zajišťoval práci najatých řemeslníků apod., ale finančně se na stavbě nepodílel. Zůstavitel a Z. K. považovali vždy dům za „společný“, a tomu svědčí i jejich vystupování před svědky (sousedy a známými). Netajili se tím, že peníze na dům získali ze „zahraničního“ důchodu družky. Bez prostředků plynoucích Z. K. ze zahraničí by nikdy nemohlo dojít k postavení domu. Investice takového rozsahu by totiž přesahovala finanční možnosti obou. Odvolatelka hradila i veškeré platby spojené s členstvím zůstavitele v Bytovém družstvu v B., vzhledem k tomu, že v bytě bydlela dcera Z. K. Šlo o první jednorázovou splátku družstvu ve výši 20.470,- Kč, zaplacenou dne 1. 3. 1999 (tj. 25 % z celkového zůstavitelova podílu na uhrazení kupní ceny za dům v rámci privatizace bytového fondu ve výši 19.550,- Kč spolu s prvními dvěma pravidelnými měsíčními splátkami podílu na kupní ceně ve výši 2x 460,- Kč), i o všechny další měsíční splátky družstvu ve výši 460,- Kč měsíčně od 5/1999 do 11/1999 (resp. do 1/2000) a další platby související s členstvím v družstvu. V dopise z 15. 1. 2000, ve kterém představenstvo bytového družstva upozorňuje Z. K. na přeplatek (za období 12/1999 a 1/2000), je jako člen družstva uvedena přímo Z. K. Je tedy zcela zřejmé, že i ze strany družstva byla Z. K. evidována jako skutečný plátec plateb, kterých se přeplatek týkal (a nikoliv zůstavitel). Zůstavitel a Z. K. dokonce několikrát informovali předsedu družstva, že zůstavitel by chtěl převést členství v družstvu na dceru paní Z. K. a žádali jej o pomoc, bohužel ani tento úkon již zůstavitel nestačil realizovat (stejně jako sepsání závěti ohledně domu ve prospěch Z. K., o které vždy mluvil). Pokud tedy soud zahrnul do jmění zůstavitele v rámci dědictví i jeho pohledávku za bytovým družstvem z titulu uhrazené částky ve výši 32.520,- Kč, jedná se opět o finanční prostředky vynaložené z výlučného majetku Z. K. (pocházejícího z jejího vdovského vojenského důchodu po manželovi) a Z. K. má ve stejné výši pohledávku proti zůstaviteli, kterou soud ve svém rozhodnutí nevzal v úvahu. Z. K. tak uhradila za zůstavitele během jeho života celkem 945.754,- Kč, které investovala ze svých výlučných finančních prostředků do majetku ve vlastnictví zůstavitele. Podstatná část z této investice byla použita na stavbu domu v K. (ve výši 913.234,- Kč) a část na uhrazení členského vkladu zůstavitele v Bytovém družstvu v B. (cca. ve výši 32.520,- Kč). Z. K. proto uplatňuje v rámci projednání dědictví i svou pohledávku za zůstavitelem v celkové výši 945.754,- Kč a žádá soud, aby tato pohledávka byla v plné výši zařazena do pasiv dědictví. Ke všem svým tvrzením označila v odvolání důkazy (listinami, zprávami, svědeckými výslechy). Navrhla, aby výše dluhů byla určena částkou 952.353,30,- Kč (po zvýšení o pohledávku odvolatelky ve výši 945.754,- Kč) a čistá hodnota dědictví částkou 2.880.896,36 Kč, a v tomto smyslu aby odvolací soud změnil napadené usnesení ve všech jeho výrocích.

Odvolací soud přezkoumal napadené usnesení, aniž

nařizoval ve věci jednání, neboť napadené usnesení se zrušuje podle § 221 odst. 1 OSŘ (§ 214 odst. 2 písm. d) OSŘ).

Odvolání je důvodné.

Závěr soudu nezařadit do pasiv dědictví dluh vůči družce zůstavitele Z. K. soud I. stupně v napadeném usnesení vůbec neodůvodňuje. Odůvodnění rozsahu aktiv a pasiv dědictví je omezeno na konstatování, že „*Obvyklá cena majetku a dluhů zůstavitele byla stanovena shodně s údaji účastnic a daty ve spise.*“ Ve skutečnosti však při jednání u soudní komisařky dne 18. 12. 2001 družka Z. K. žádala, aby byla do pasiv dědictví zařazena její pohledávka za zůstavitelem z titulu finančních investic do budovy v K. ve výši 470.000,- Kč, zatímco druhá účastnice D. H. „*s touto pohledávkou zásadně nesouhlasí.*“ O „*shodě s údaji účastnic*“ tedy nemůže být ani řeči. Soud zřejmě vycházel z ustanovení § 175k odst. 3 OSŘ o tom, že k aktivům a pasivům, která zůstala mezi účastníky sporná, se při určení obvyklé ceny majetku, výše dluhů a čisté hodnoty dědictví nepřihlíží, a soud se omezí jen na zjištění jejich spornosti. To však soud nevedl nejen v odůvodnění napadeného usnesení (které je tak pro nedostatečné odůvodnění nepřezkoumatelné), ale dokonce ani v protokole ze dne 18. 12. 2001. Kromě toho pouhé konstatování, že další účastnice řízení (neteř D. H.) s touto pohledávkou „*zásadně nesouhlasí*“ ještě není dostatečným důvodem pro závěr, že jde o pasiva, která jsou ve smyslu § 175k odst. 3 OSŘ sporná, a proto se k nim nepřihlíží.

O spornost aktiv či pasiv dědictví ve smyslu § 175k odst. 3 OSŘ jde totiž pouze tehdy, jsou-li stanoviska účastníků k zařazení či nezařazení majetku či dluhů do aktiv či pasiv dědictví sporná skutkově, tzn. jsou-li zde odchylné skutkové verze účastníků o majetku (dluhu), přičemž verze alespoň jednoho účastníka odůvodňuje zařazení majetku či dluhu do aktiv či pasiv dědictví a verze jiných účastníků (účastníka) hovoří pro nezařazení majetku či dluhu do aktiv či pasiv dědictví. (Srovnej také vzor protokolu o projednání dědictví, D.ř.č. 18, strana čtvrtá, pátá a šestá, doporučený sdělením ministerstva spravedlnosti ze dne 1. února 2002, č. j. 514/2001-org., č. 2/2002 Sbírkou instrukcí a sdělení).

O takový spor však nejde, jestliže účastník pouze „*nesouhlasí*“ s pohledávkou, aniž by předložil svoji skutkovou verzi, která jeho stanovisko odůvodňuje.

V této věci se soud v protokole omezil na sdělení neteře D. H., že s pohledávkou nesouhlasí, aniž by důvod jejího tvrzení blíže objasnil a zjistil její skutkovou verzi k investicím tvrzeným odvolatelkou. Postupoval tedy v rozporu s tím, co je shora uvedeno. Spokojil se pouze s neodůvodněným tvrzením D. H., že „*s touto pohledávkou zásadně nesouhlasí*“ (viz č. 1.53 spisu).

Pouhá rozdílná tvrzení účastníků, bez jejich odlišného skutkového zdůvodnění, nelze ještě považovat za spor ve smyslu § 175k odst. 3 OSŘ.

Zřejmý závěr soudu I. stupně o spornosti dluhu (nevyjádřený však v protokole ani v napadeném usnesení) je zatím předčasný a nemá podklad v řádně zjištěném skutkovém stavu. Soud nedostatečně zjistil skutkový stav, když se nezabýval tím, na základě jaké skutkové verze neteř D. H. „*nesouhlasí*“ se zařazením dluhu vůči družce Z. K. do pasiv dědictví. Jasná je pouze verze odvolatelky, která své tvrzení o dluhu zůstavitele skutkově odůvodňuje svými investicemi do stavby a vybavení

domu. Navíc odvolatelka v odvolacím řízení uplatňuje nové skutečnosti, a to jednak pokud jde o výši své pohledávky z titulu těchto investic (nyní 913.234,- Kč oproti původně tvrzené pohledávce 470.000,- Kč) a jednak uplatňuje pohledávku další z titulu plateb za zůstavitele v Bytovém družstvu v B. ve výši 32.520,- Kč. To jí umožňuje ustanovení § 205a odst. 2 OSŘ (§ 120 odst. 2 OSŘ).

Protože soud I. stupně rozhodl na základě nedostačtěně zjištěného skutkového stavu, když se nezabýval skutkovou verzí neteře D. H. k tvrzeným investicím Z. K. do majetku zůstavitele, a protože Z. K. v odvolacím řízení uplatňuje další skutečnosti, kterými se dosud soud I. stupně nezabýval vůbec, bylo napadené usnesení zrušeno a věc vrácena soudu I. stupně k dalšímu řízení (§ 221 odst. 1 a 2 OSŘ).

V dalším řízení soud zjistí konkrétní skutkové verze D. H. k tvrzeným investicím odvolatelky do domu zůstavitele (v odvolatelkou nově tvrzeném rozsahu), kterými odůvodňuje své tvrzení, že je jako dluh zůstavitele neuznává, a to i pokud jde o případný rozsah, tj. výši dluhu ke dni úmrtí zůstavitele, kterou neuznává. Obdobně bude třeba postupovat i ohledně odvolatelkou nově uplatňované pohledávky z titulu úhrad plateb v bytovém družstvu za zůstavitele. Je třeba, aby se neteř D. H. konkrétně vyjádřila, zda například tvrdí, že Z. K. na investice do domu nikdy žádnou částku nevynaložila a dům byl postaven pouze z vlastních prostředků zůstavitele, nebo zda uznává, že Z. K. vynaložila ze svých prostředků na stavbu domu pouze určitou nižší částku (kterou musí upřesnit) a pouze tuto nižší částku jí zůstavitel dlužil (dluh by pak byl nesporný do určité výše), nebo zda zůstavitel původně zaplacenou částku Z. K. uhradil za svého života apod. Teprve na základě takového skutkového zjištění si může soud učinit závěr, zda jde o skutkový spor ve smyslu § 175k odst. 3 OSŘ, nebo jen o ničím nezdůvodněný a skutkově nepodložený postoj účastnice. Pouhé stanovisko, neodůvodněné skutkovým tvrzením, nemůže vést k postupu dle § 175k odst. 3 OSŘ.

Na druhé straně však není úkolem soudu, aby v dědickém řízení řešil skutkový spor účastníků o rozsah pasiv dědictví. Podle § 175k odst. 3 OSŘ se v takovém případě omezí na konstatování spornosti a ke spornému dluhu nepřihlíží (viz shora). Účastník se pak může domáhat svého práva žalobou u soudu ve sporném řízení mimo řízení o dědictví (§ 175y odst. 1 OSŘ). Veškeré návrhy odvolatelky na provedení důkazů o jejích tvrzeních jsou proto bezpředmětné, neboť soud vzhledem k ustanovení § 175k odst. 3 OSŘ o této otázce v dědickém řízení nebude rozhodovat, nebude provádět v této věci žádné dokazování ani šetření, ani hodnotit tvrzení a důkazy. Případné důkazy o existenci dluhu může odvolatelka navrhnout ve sporném řízení podle § 175y odst. 1 OSŘ, mimo řízení o dědictví.

Výše ceny daru pro účely započtení daru na dědický podíl

Pro účely započtení daru na dědický podíl dědičky, kterou zůstavitelka obdarovala nemovitostmi, je nutné vycházet z ceny daru určené ve výši, za niž by bylo možné darované nemovitosti v době darování v daném místě prodat. Přitom ne-

smí přesáhnout tu cenu, za kterou bylo možné nemovitosti prodat platně.

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 5. 5. 2002, sp. zn. 17 Co 57/2002

Z odůvodnění: Okresní soud poté, co dědici neuzavřeli dohodu o vypořádání dědictví, potvrdil nabytí dědictví po zůstavitelce, zemřelé 24. 5. 1990. Uzavřel, že v té době tržní ekonomika neexistovala, trh s nemovitostmi se začal rozvíjet a obecná (tržní) cena se rovnala ceně vypočtené podle cenového předpisu - vyhl. č. 182/1988 Sb. Cenu tehdy v souvislosti s uzavřením smlouvy stanovil znalec a z ní nyní okresní soud při započtení vycházel.

Dědic R.K. v odvolání namítal chybné zjištění ceny daru. Podle něho měl okresní soud pro účely započtení vycházet z obecné ceny darovaných nemovitostí určené podle nabídky a poptávky v daném místě v čase darování nezávisle na tehdy platném cenovém předpisu, který byl poplatný době. K tomu odkázal na několik různých ocenění, které okresní soud pomínul, přestože měl tyto listinné důkazy k dispozici.

Krajský soud rozhodl o odvolání podle zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu ve znění před nabytím účinnosti novely provedené zákonem č. 30/2000 Sb., to je před 1. 1. 2001. Postupoval podle části dvanácté, hlavy I., bodu 15 citované novely, neboť odvolání směřovalo proti rozhodnutí soudu prvního stupně vydanému po řízení provedeném podle dosavadních předpisů (část dvanáctá, hlava I., bod 12 citované novely).

Krajský soud byl zajedno s okresním soudem v tom, že dar nemovitosti, k němuž došlo 31. 8. 1990 registrací smlouvy uzavřené mezi zůstavitelkou a dědičkou J.Z., přesahoval rámec obvyklého darování, že pro účely započtení toho, co obdarovaná dědička J.Z. za života zůstavitelky od ní bezplatně zmiňovanou darovací smlouvou obdržela, na dědický podíl J.Z. je nutné vycházet z té ceny daru, kterou dar měl v době darování, to je 31. 8. 1990 (§ 484 ObčZ v platném znění, které je stejné jako v den zůstavitelčiny smrti).

K vyřešení zůstala otázka, zda při započtení toho, co obdarovaná dědička J.Z. od zůstavitelky bezplatně obdržela, na její dědický podíl, zde nemovitostí darovaných 31. 8. 1990, se započítává cena těchto nemovitostí určená podle vyhlášky č. 182/1988 Sb., o cenách staveb, pozemků, trvalých porostů, úhradách za zřízení práva osobního užívání pozemků a náhradách za dočasné užívání pozemků ve znění tehdy účinném, nebo cena určená v závislosti na nabídce a poptávce v daném místě a čase, popřípadě cena určená podle hledisek jiných. Okresní soud dospěl k závěru, že v době darování (31. 8. 1990) bylo nutné vycházet z ceny obecné, která je cenou tržní, a protože tržní ekonomika neexistovala, respektive začínala se rozvíjet, obecná cena se rovnala ceně vypočtené podle cenového předpisu. Jeho závěr se jeví nelogický. Pokud by trh s nemovitostmi neexistoval, nemohly existovat ani takzvané tržní (obecné) ceny. Tržní cena je totiž vytvářena právě v závislosti na nabídce a poptávce (na trhu) v daném místě a čase a rovná se hodnotovému ekvivalentu vyjádřenému v penězích, za který by bylo možné věc prodat. A pokud by se trh s nemovitostmi začínal rozvíjet, pak by takzvaná tržní (obecná) cena již exi-

stovala, ale byla by jen obtížněji zjištělná s ohledem na počáteční nízkou četnost převodů nemovitosti. Zjištění její výše by bylo záležitostí dokazování. Úsudek, že v době darování nemovitostí (31. 8. 1990) jejich tržní cena a cena stanovená podle oceňovacího předpisu jsou totožné, je nepodložený.

Podle názoru krajského soudu je pro účely započtení daru na dědičný podíl dědičky, kterou zůstavitelka obdarovala, nutné vycházet z ceny daru určené ve výši, za niž by bylo možné darovanou věc v době darování (31. 8. 1990) v daném místě a čase prodat, přičemž nesmí převyšovat tu cenu, která podle vyhlášky č. 182/1988 Sb. ve znění tehdy platném a účinném byla nejvýše přípustnou a jejíž případné překročení mělo za následek neplatnost smlouvy o prodeji nemovitosti.

Podle § 399 odst. 2 občanského zákoníku ve znění platném v době darování, to je před novelou provedenou zákonem č. 509/1991 Sb., dohodnutá cena koupené věci nesmí přesahovat cenu stanovenou podle cenových předpisů (§ 868 ObčZ). Toto ustanovení bylo kogentní a jeho nedodržení způsobovalo neplatnost smlouvy proto, že svým obsahem odporuje zákonu (§ 39 ObčZ tehdy platného). Cenovým předpisem, podle kterého se v době darování stanovovala mimo jiné cena staveb, pozemků a trvalých porostů, jež byly předmětem daru, byla vyhláška č. 182/1988 Sb. V jejím ustanovení § 22 bylo zakotveno, že ceny staveb, pozemků a trvalých

porostů podle této vyhlášky jsou cenami nejvýše přípustnými. V době darování tedy bylo možné prodávat nemovitosti za ceny nepřesahující ceny podle vyhlášky. To znamená za ceny podle vyhlášky nebo za ceny nižší. Nabídkou a poptávkou v daném místě a čase, která existovala, neboť nemovitosti byly prodávány a nemusely být prodávány za cenu jedinou, nejvýše přípustnou, byly vytvářeny tržní (obecné) ceny. Byly ale omezeny tak, že nemohly přesáhnout zákonem stanovenou horní hranici. Jinak by se jednalo o prodej neplatný. Hodnotové vyjádření ceny toho, co dědička od zůstavitelky darem obdržela, musí respektovat zákonnou úpravu platnou a účinnou v době darování. Nemůže být přihlíženo k tomu, co by snad obdarovaná mohla v té době za darovanou věc získat zákonem nedovoleným způsobem, jakým by byl prodej za dohodnutou cenu přesahující cenu stanovenou podle cenových předpisů, jak navrhol R.K.

K tomu, zda shora nastíněným hlediskům odpovídá okresním soudem určená cena, vypočtená v ocenění z 18. 8. 1990, krajský soud nemohl zaujmout stanovisko. Okresní soud neprovedl důkaz ani touto listinou, ani dalšími listinami předloženými k důkazu o jiných cenách. Řízení před ním je stíženo vadou, která měla za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Krajský soud proto usnesení okresního soudu zrušil a věc vrátil okresnímu soudu k dalšímu řízení.

Zprávy z notářské komory

Notářská komora České republiky se zármutkem oznamuje všem kolegům, že ve věku nedožitých 48 let dne 8. dubna 2003 tragicky zemřel náš kolega

JUDr. Karel Rinke,

notář v Krnově, člen prezidia Notářské komory České republiky, člen komise informatiky Notářské komory České republiky a viceprezident Notářské komory v Ostravě.

Komise dohledu notářské komory České republiky

*JUDr. Václav Kouba**

Notářská komora České republiky je podle ustanovení § 45 notářského řádu („NotŘ“) vedle Ministerstva spravedlnosti a regionálních notářských komor orgánem, který vykonává dohled nad činností notáře. Rámec této dohledové činnosti stanoví § 45 odst. 2 NotŘ. Jde jednak o dohled nad činností notářských komor a jednak nad činností notáře a vedením notářských úřadů. K výkonu této činnosti ustanovila Notářská komora České republiky poprvé v roce 1994 komisi dohledu.

Komise dohledu Notářské komory České republiky má deset členů. Jejím předsedou je JUDr. Libor Bitter, notář v Ústí nad Labem, a členy JUDr. Iva Brušáková, notářka v Teplicích, JUDr. Václav Kouba, notář v Praze, JUDr. Vla-

dimír Maurer, notář v Berouně, JUDr. Zdeněk Melichar, notář v Českých Budějovicích, JUDr. Vladimír Polášek, notář v Orlové, JUDr. Danuše Svobodová, notářka v Sokolově, JUDr. Jarmila Šléšková, notářka v Šumperku, JUDr. Richard Uxa, notář v Chrudimi a JUDr. Michal Voříšek, notář v Brně.

Na přelomu let 1994 a 1995 vypracovala komise dohledu návrh metodického pokynu k provádění pravidelných kontrol činnosti notářských komor a návrh metodického pokynu k provádění pravidelných kontrol činnosti notářů a vedení notářských úřadů. Tyto návrhy byly téměř v autentickém znění schváleny prezidiem Notářské komory České republiky. Příslušný předpis platil do roku 2000. Usnesením prezidia Notářské komory České republiky (P3/2001) byl přijat dosud platný předpis,

* Autor je notářem v Praze.

kterým se upravuje postup při provádění pravidelných kontrol notářů.

V letech 1995 a 1996 provedly dvoučlenné komise kontroly činnosti regionálních notářských komor. Tyto kontroly zcela jistě přispěly ke sjednocení činnosti komor. Komise současně v žádném případě nezjistila závažnější nedostatky v činnosti regionálních komor.

Dohled Notářské komory České republiky nad činností notářů a vedením notářských úřadů probíhá formou pravidelných a mimořádných kontrol, které v mezích ustanovení § 23 až 24a organizačního řádu Notářské komory České republiky a notářských komor provádí komise dohledu. Pravidelné kontroly probíhají podle plánu kontrol na příslušný rok a provádějí je dvoučlenné komise. Každý rok je takto kontrolováno celkem osm notářů ze čtyř krajů. Výběr kontrolovaných notářů se provádí losováním. Členy komise jsou notáři z jiného kraje než kontrolovaný notář. Význam těchto kontrol je především preventivní. Za osm let vzešla z kontrolní činnosti komise dohledu Notářské komory České republiky celá řada podnětů ke sjednocení činnosti notářů, které po projednání v legislativně-právní komisi Notářské komory České republiky vedly k přijetí výkladových usnesení Notářskou komorou České republiky. Do konce roku 2002 proběhlo celkem padesát šest řádných kontrol činnosti notářů a vedení notářských úřadů. Ve většině případů komise konstatovala řádný výkon činnosti notářů, pouze v několika málo případech byly zjištěny závažnější nedostatky v činnosti notáře, které byly s kontrolovanými notáři projednány a regionální notářská komora provedla následnou mimořádnou kontrolu činnosti notáře a vedení notářského úřadu. Za celou dobu působení komise dohledu Notářské komory České republiky došlo pouze v jednom případě řádnou kontrolou ke zjištění hrubého porušování povinností kontrolovaným notářem, které vedlo k podání kárné žaloby, a to s návrhem na odvolání notáře.

V roce 2002 došlo k navázání spolupráce mezi komisí dohledu Notářské komory České republiky a Ministerstvem spravedlnosti ČR – odborem dohledu, které vykonává podle ustanovení § 45 odst. 1 NotŘ dohled nad činností notáře při výkonu notářské činnosti podle § 2 NotŘ. V rámci této spolupráce byly u některých řádných kontrol prováděných komisí dohledu Notářské komory České republiky přítomny pracovníci odboru dohledu Ministerstva spravedlnosti ČR.

Komise dohledu Notářské komory České republiky provádí dále na základě rozhodnutí prezidia Notářské komory České republiky nebo neodkladného rozhodnutí prezidenta Notářské komory České republiky podle ustanovení § 23 až 24a organizačního řádu Notářské komory České republiky mimořádné kontroly, a to zpravidla tříčlennou komisí. Od svého zřízení do konce roku 2002 komise dohledu Notářské komory České republiky uskutečnila devět mimořádných kontrol činnosti notářů a vedení jejich notářských úřadů. Ve většině případů bylo provedenou kontrolou zjištěno, že podnět pro rozhodnutí prezidia Notářské komory České republiky nebo neodkladného rozhodnutí prezidenta Notářské komory České republiky o provedení mimořádné kontroly byl podán na základě zcela ojedinělého pochybení notáře a že celkový výkon jeho činnosti je uspokojivý. Pouze ve třech případech, kde byla prováděna mimo-

řádná kontrola, komise zjistila závažná porušení povinnosti notáře a došlo k podání kárné žaloby. V jednom případě takto zahájené kárné řízení skončilo odvoláním notáře.

Komise dohledu Notářské komory České republiky je velmi významným institutem pro výkon dohledu nad činností notářů v rámci notářské samosprávy tak, aby při výkonu činnosti notáře byly dodržovány obecně závazné předpisy a plněna závazná usnesení Notářské komory České republiky. V případech, kde došlo k pochybením ze strany kontrolovaného notáře, byla učiněna adekvátní opatření ke zjednání nápravy.

Komunikace Notářské komory České republiky vůči odborné i laické veřejnosti

*JUDr. Martin Krčma**

Uplynulo deset let od ukončení existence státního notářství a my, notáři, jsme se vydali na cestu soukromé praxe. Navzdory proměnám politického a právního prostředí naší vznikající demokratické společnosti jsme za tu dobu všichni měli dostatek času uvědomit si smysl své práce, tj. smysl instituce notářství, a ujasnit si vlastní manažerské představy o fungování notářských kanceláří.

Dobu raného kapitalismu v Čechách, jak lze zjednodušeně nazvat období devadesátých let minulého století, máme našťastí ve zdraví za sebou. Kolegové notáři s tímto hodnocením jistě budou souhlasit. Nové období s sebou konečně přináší nové vztahy a zejména kultivaci právního prostředí. Změny jsou pomalé, ale cítíme, že jdou správným směrem. Věříme, že i notářství v těchto příznivějších podmínkách naváže na násilně přerušenu tradici a dobude zpět důvěru a vážnost, které se vždy těšilo a o níž se v minulosti s naprostou samozřejmostí opíral jak stát, tak i další subjekty práva.

Dnes již vidíme, že většina notářů stabilizovala své kanceláře podle představ svých i požadavků veřejnosti. Kanceláře mají většinou jasnou personální politiku, fungující obchodní vztahy, které umožňují jejich ekonomický provoz, a určité množství „tradiční“ klientely, která přispívá k naplňování obou zmíněných podmínek. Cítíme, že právě nyní je situace nakloněna zvyšování tlaku na kvalitu činnosti notáře a na opravdové naplňování všech znaků tradičního latinského notariátu. S tím by mělo jít ruku v ruce i zvyšování informovanosti odborné i laické veřejnosti o smyslu existence a úkolech notářství.

Jsmo přesvědčeni, že představy o tom, jak by měli notáři komunikovat s laickou veřejností prostřednictvím masových médií, jakož i s obchodními partnery, za výše zmíněným rozvojem zaostávají. Naše komunikace by se měla odvíjet dvěma základními směry. Jeden směr reprezentují masová média a je určen široké veřejnosti. Dnes se notáři v médiích bohužel nejčastěji objevují v situacích, kdy bývají předmětem kritiky. Jedná se o kritiku

* Autor je notářem v Praze.

jich samotných nebo přímo kritiku systému. Notář se brání sám nebo ústy funkcionáře notářské komory. V každém případě se však jedná o publicitu, která nemá účinky, které by zvyšovaly důvěru v notářství. Příčinou této negativní publicity bývá téměř vždy neznalost problematiky jednotlivých notářských úkonů včetně zařazení institutu notariátu do celkového legislativního systému České republiky. Celkově vzato jsou však informace v masových médiích sporadické a svým významem nepříliš důležité.

Daleko závažnější je pro nás komunikace vůči obchodním partnerům a ostatní odborné veřejnosti. Zkušenosti potvrzují, že uplynulá období společenské a právní devastace způsobila, že ani část odborné veřejnosti mnohdy nemá představu o rozsahu činnosti notáře, např. o povaze veřejných listin, o odpovědnosti notáře za různé druhy činností nebo o pojištění notářů či pravo-

mocích notářů v dědickém řízení. Základní neznalosti čas od času předvádějí svým klientům při jednání u notáře např. pracovníci bank, úředníci orgánů státní správy nebo dokonce advokáti. A právě tito lidé by měli notářství využívat či doporučovat, být notářům obchodními partnery a z činnosti notáře mít výhodu garance jeho profese.

Chtěl bych touto úvahou apelovat na kolegy, pracovníky notářských samospráv i Ministerstva spravedlnosti ČR, aby nepodceňovali cílenou informační politiku notářství a přispěli k jeho popularizaci, tj. přinášeli dostatek objektivních informací o kladech i záporech této tradiční právní instituce.

Vstup České republiky do Evropské unie mnohé změní. Notářství se u nás bude muset přizpůsobit evropským standardům. Nás notáře, ale i veřejnost je třeba na tuto změnu včas a náležitě připravit.

Inhalt

Aufsätze

- J. Spáčil: Relative Ungültigkeit im Bürgerlichen Gesetzbuch vom Jahr 1950 25
P. Baudyš: Alte Reallasten 26

Diskussion

- R. Medunová: Das Entstehen und das Erlöschen der Funktion des Mitglieds eines statutarischen Organs einer Handelsgesellschaft 30
M. Peterka: Eine Anmerkung zur Beglaubigung von Urkunden 33

Vom Ausland

- M. Foukal: Das Seminar zum Thema notarielle Dienstleistungen und wirtschaftliche Entwicklung (Schanghai, China) 34

Gerichtsentscheidungen

- Oberstes Gericht der Tschechischen Republik: Zur Beweisführung im Fall eines verlorenen Immobilienübertragungsvertrages. Der Kreis der durch eine im Erbverfahren erlassene Entscheidung gebundenen Personen. 36
Oberstes Gericht der Tschechischen Republik: Die Natur der Frist zur Stellung einer Klage auf Feststellung des Erbrechts und die Folgen der verspäteten Stellung dieser Klage 37
Oberstes Gericht der Tschechischen Republik: Die Auslegung einer Vereinbarung der Miteigentümer über die Miete des Miteigentumsanteils. Zur Teilnahme der Miteigentümer an der Entscheidung über die gemeinsame Sache. 38
Oberstes Gericht der Tschechischen Republik: Die Bestellung einer Reallast für den Berechtigten im Umfang, „als wäre er der Eigentümer der Immobilie“ 40
Stadtgericht Prag: Das Datum der Unterzeichnung des Testaments, die Bestimmtheit in der Bezeichnung der Testamentserben und der Inhalt eines gemäß § 476b BGB erstellten Testaments als Bestandteile eines gültigen Testaments 41
Stadtgericht Prag: Die Streit um die Aktiva und Passiva der Erbschaft gemäß § 175k Abs. 3 ZPO 43
Bezirksgericht Hradec Králové: Die Höhe des Preises eines Geschenks für die Zwecke der Anrechnung an den Erbanteil 45

Nachrichten aus der Notarkammer

Table des matières

Articles

- J. Spáčil: La nullité relative dans le Code civil de l'année 1950 25
P. Baudyš: Les anciennes servitudes réelles 26

Discussion

- R. Medunová: La naissance et la disparition de la fonction du membre de l'organe statutaire de la société commerciale 30
M. Peterka: La note concernant la légalisation des actes 33

De l'étranger

- M. Foukal: Le séminaire sur le thème Les services notariaux et le développement économique (Shanghai, Chine) 34

Décisions juridictionnelles

- Cour suprême de la République Tchèque: Les preuves en cas du contrat perdu concernant l'aliénation des immeubles. Personnes liées par la décision rendue dans la procédure de succession. 36
Cour suprême de la République Tchèque: La nature du délai pour déposer une plainte pour la détermination du droit de succession et les conséquences de dépôt tardif de cette plainte 37
Cour suprême de la République Tchèque: L'explication de l'accord des copropriétaires sur la location de la part de copropriété. La participation des copropriétaires à la décision sur la chose commune. 38
Cour suprême de la République Tchèque: La constitution de la servitude réelle pour l'ayant droit dans l'étendue „comme il était le propriétaire de l'immeuble“ 40
Tribunal municipal de Prague: La date de signature du testament, certitude dans la désignation des héritiers testamentaires et le contenu du testament établi conformément au § 476b du Code civil comme conditions du testament valable 41
Tribunal municipal de Prague: Le litige sur actif et passif de l'héritage conformément au § 175k alinéa 3 du Code de procédure civile 43
Tribunal régional de Hradec Králové: Le montant du prix de don pour les buts de l'imputation sur la part d'héritage 45

Rapport de la Chambre des notaires